Biblioteca Bucureștilor

Supliment Anton Pann

REVISTA ASOCIAȚIEI BIBLIOTECARILOR ȘI DOCUMENTARIȘTILOR DIN BUCUREȘTI • BIBLIOTECA METROPOLITANĂ • DIRECTOR FLORIN ROTARU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

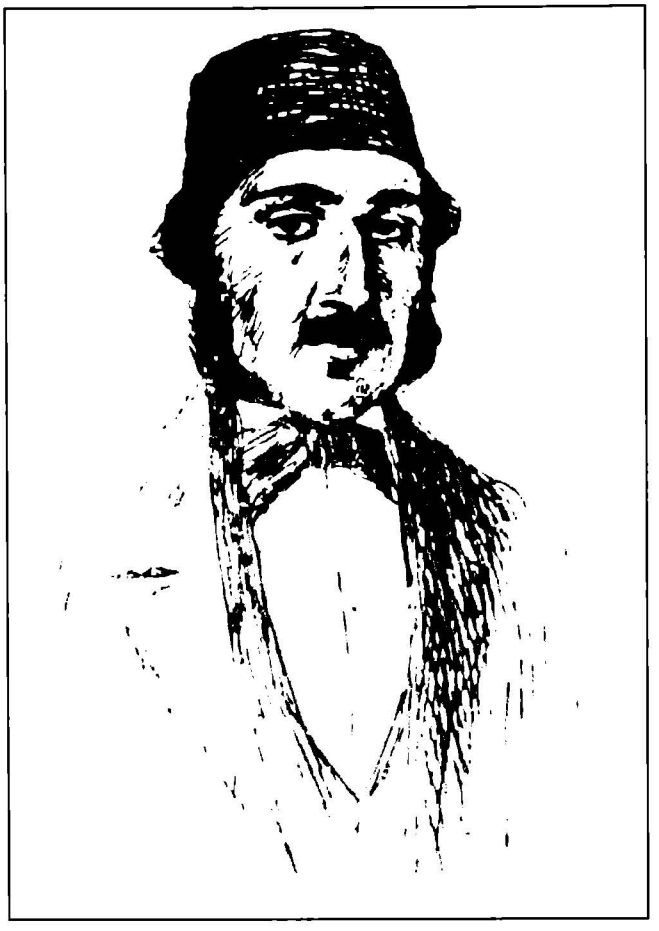

ANTON PANN

– 150 –

"De obiceiu lui Anton Pann i se rezervă un loc de folklorist, ceea ce e cu mult prea puțin. Erudiția lui în materie de tradiție orală şi populară este enormă. Ochiul distinge pe loc elementul țărănesc de cel universal...

Pann n-are noțiunea de folklor, nu respectă autenticul țărănesc, ci împestrițează graiul popular cu cel cult, uneori grotesc, foarte adeseori însă cu un efect cromatic uluitor, având o limbuție, un dar de a versifica extraordinar, nu fără a căuta greutățile..."

G. Călinescu

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

SUMAR

Ana Maria ORĂȘANU – Mărturii de identitate comunitară din vremea lui Anton Pann / **2**
Tudor ARGHEZI – "Anton Pann și Creangă..." / **3**
Ana Maria ORĂȘANU – Din vremea lui Anton Pann / **3**
– Război și pace. Invazii și ocupații. Revolte și revoluții / **5**
– Domni, doamne și domnițe (I) / **13**
– Domni, doamne și domnițe (II) / **20**
– Domni, doamne și domnițe (III) / **25**
– Mahalalele bucureștene (I) / **29**
– Mahalalele bucureștene (II) / **33**
– Școli și dascăli / **38**
Mariana JAKLOVSZKY – În căutarea cititorului / **3**
Ion HOREA – "De pe Năsturel Herescu..." / **5**
Anton Pann – Despre beție iarăși / **7**
V. ALECSANDRI – "Cântece de stea" și "Povestea vorbei" de Anton Pann / **10**
Dimitrie August LAURIAN – Un cântăreț uitat / **11**
Lucian BLAGA – "Anton Pann" / **15**
G. CĂLINESCU – "Obârșia lui Anton Pann..." / **22**
Nicolae MANOLESCU – "Și autorul *Povestei vorbii*..." / **27**
Tudor ARGHEZI – "Într-un an, odată..." / **31**
Constantin MATEESCU – Nastratinismul lui Anton Pann / **35**
Ion BARBU – Isarlîk / **35**
– Nastratin Hogea la Isarlîk / **37**
"De la lume adunate și iarăși la lume date" / **39**

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

20 septembrie 1459 – 20 septembrie 2004

Mărturii de identitate comunitară din vremea lui Anton Pann

Bucureştii primei jumătăţi a secolului al XIX-lea şi viaţa bucureşteană a lui Anton Pann alcătuiesc împreună un subiect fascinant, în care cele două teme se completează şi se susţin reciproc.

Oraşul, a cărui viaţă politică, economică şi socială percuta la ritmul alert al vremii, orientându-se cu evidenţă către lumea Occidentului, se înnoia, se moderniza, depăşind însă cu greu momentele de criză, evenimentele dramatice ori numeroasele calamităţi.

Anton Pann – "un om a cărui viaţă a fost plină de peripeţii, de pribegii şi de necazurile mărunte ale traiului de toate zilele", în fapt, un muzician complex, poet şi culegător de folclor, tipograf şi editor, un autodidact "a cărui cultură a fost agonisită doar la şcoala aspră a acestei umile vieţi", rămâne posterităţii ca "pribeagul care lua viaţa uşor, deprins să guste din plin clipa care i se părea frumoasă".

Cunoscându-l şi înţelegându-l pe Anton Pann, ne apropiem de oamenii vremii, de comunitatea bucureşteană atât de prezentă în opera sa.

Ana Maria ORĂŞANU

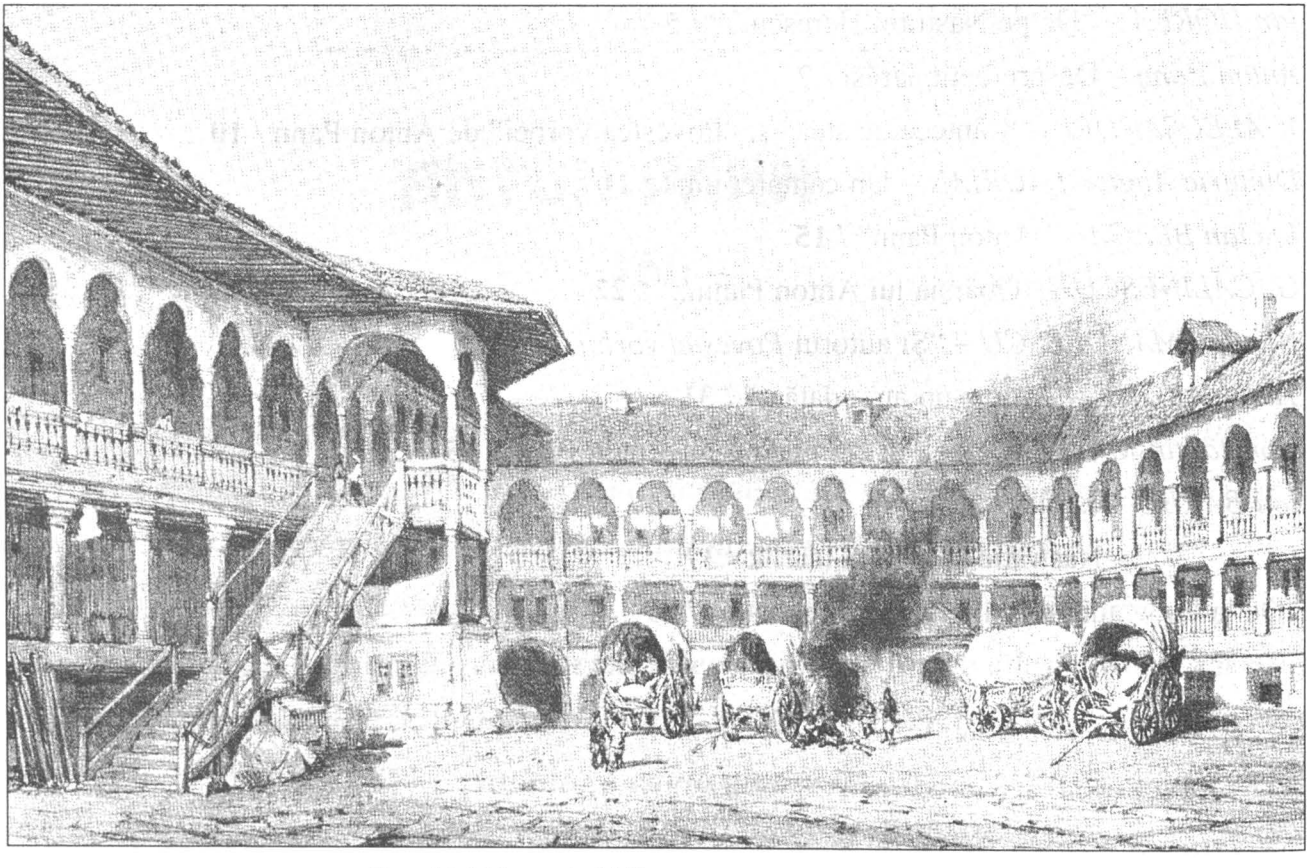

Hanul lui Manuc la 1841. **Litografie după M. Bouquet**

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Tudor ARGHEZI

Anton Pann şi Creangă se găsesc pe aceeaşi linie, şi împrejurări sociale şi artistice, la distanţe de sute de ani şi de poşti, aproape identică cu François Rabelais, autorul vestiţilor* Gargantua *şi* Pantagruel. *La Rabelais şi Creangă suculenţa condeiului, delicioasă, consistă mai ales în stil, în limbă, de aceea tălmăcirea amândorura îi decolorează şi-i face searbezi, dovadă traducerile vechiului text rabelaisian în franţuzeasca modernă, cât şi a românului nostru din bojdeucă. Facultatea de invenţie a lui Anton Pann, într-o formă pe care el însuşi o recunoştea, scriind în lăbărţarea grabei, inferioară intenţiilor lui, e, relativ, copleşitoare: el scrie, aleargă, se frământă, se sperie hărţuit între pasiuni rebele şi nobile preocupări, terorizat de Zamfira lui, de nevestele altora, care toate au avut pe semne de ce să-l iubească la nebunie, fugind de la una la alta de frica unui bărbat, negustor de porci sau a unui boier înşelat, dintr-un dulap sau pe fereastră, săracul, până la bătrâneţe. Şi, ca Jean Jacques Rousseau, mai avea şi copii, mai mult sau mai puţin legitimi. Dar, ca Balzac, a murit decepţionat că nu şi-a găsit răgazul să-şi revizuiască manuscrisele literare.

După un portret desinat cu fidelitate de peniţa altui scriitor, Barbu Delavrancea, Anton Pann era un bărbat tare frumos. Profilul lui fin, ochiul lunguieţ şi visător, buza întredeschisă ca pentru o perpetuă sărutare, îi trădează inima amoroasă. Părul îi era lung, călugăresc. [...]

Din vremea lui Anton Pann

Ana Maria ORĂŞANU

În fiecare an, calendarul aniversărilor prilejuieşte publicului larg reîntâlnirea cu personalităţi, evenimente şi creaţii aparţinând patrimoniului naţional. Redescoperirea lor sub aspectul valorii istorice, culturale sau artistice.

De-a lungul anului 2004, Biblioteca Metropolitană Bucureşti şi-a propus să-l readucă în atenţia publică pe Anton Pann, de la a cărui moarte se vor comemora, pe 2 noiembrie, 150 de ani. Nu întâmplător. Cel cunoscut mai ales ca autorul lucrărilor *Povestea vorbii* şi *Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea* se dezvăluie drept o personalitate cu largi valenţe creatoare. Un autodidact subtil, un personaj fermecător al epocii şi al unei anumite ambianţe bucureştene specifice primei jumătăţi a secolului al XIX-lea.

Viaţa lui Anton Pann, opera şi eroii săi alcătuiesc un tot pitoresc. Un orizont plin de culoare ilustrând Capitala de altădată. Lumea celor mulţi, lumea străzii, a pieţelor, a birturilor şi a micilor cartiere de breslaşi, acele mahalale strânse în jurul unei modeste biserici pe care şi-au clădit-o.

Memoria comunitară devine în aceste condiţii coordonată semnificativă pentru înţelegerea lui Anton Pann, a cărui vreme are o identitate de netăgăduit.

Contextul european şi românesc, situaţia politică şi administrativă, viaţa culturală, personalităţile, creaţiile şi mentalităţile ne ajută să-l înţelegem şi să-l situăm la locul cuvenit pe acest balcanic stabilit la Bucureşti în 1812, an cu rezonanţe istorice, când se încheia războiul ruso-turc (1806 – 1812) care pricinuise şi familiei tânărului Antonie Petrov pierderi dureroase.

La Bucureşti şi-a trăit viaţa, cu scurte răstimpuri de pribegie la Râmnicu Vâlcea şi Braşov, între drumuri lungi şi obositoare spre a-şi împlini menirea de autor şi editor, de om al muzicii, al slovei şi al tiparului.

La Bucureşti a murit, la 2 noiembrie 1854, şi a rămas aici întru veşnicie, lângă locuinţa abia dobândită, în vecinătatea bisericii Lucaci.

Ne propunem ca de-a lungul anului 2004 să restituim tabloul complex al vremii şi vieţii lui Anton Pann, în special al Bucureştilor, care şi azi îi păstrează memoria.

În căutarea cititorului

Mariana JAKLOVSZKY

Cazul Anton Pann, unic în istoria literaturii, "descoperit" mereu în fiecare generaţie, revendicat şi renegat, între admiraţie şi minimalizare. Erudiţia sa folclorică sau paremiologică a fost primul element al seducţiei, că este vorba de "plăcerea intelectului", "savuros prin bufonărie erudită" (G. Călinescu) ori "cu naivitate, fără poleieli, fără atenţie la convenţiile care înlocuiesc adeseori talentul, dar de cele mai multe ori cu politeţe şi totdeauna cu mare fineţe şi cumînţenie" (T. Vianu).

Din entuziasm se întregeşte portretul lui Marin Sorescu: "Purta plete lungi ca Eminescu. Potcap ca Ion Creangă. Avea mustaţă. Ştia greceşte, slavoneşte, bulgăreşte, turceşte, tocise pragurile învăţaţilor şi modest, se considera că ştie carte, până la glezne pentru că: omul învaţă cât trăieşte şi moare tot neînvăţat. Se purta copilăreşte şi era bătrân ca vremea. Bătrân ca lumea".

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Pann a apărut într-o epocă predestinată, vremuri de mari prefaceri, de spaime sociale care păreau fără logică, între liniștea patriarhală produsă de proverbe și mișcarea nouă a epocii iuțită de Tudor Vladimirescu.

Lucrările lui Anton Pann, indiferent de specific, par a fi continuarea însemnărilor de pe cartea veche; el discută permanent cu cartea, cu cititorii ei, se confesează de la întocmirea cărții până la vinderea ei, de la fiecare eveniment trăit, de la momentul lingvistic la chinuitoarele și prăfoasele deplasări între orașe, de la zbuciumul tipografic la veselia firii sale ori la evenimentele esențiale: iubire, nuntă, deces, supărări zilnice, oamenii iubiți și cei chinuitori. Fiecare moment al vieții sale are sens, cum demonstrează Anton Pann într-un mss. aflat la Mănăstirea dintr-un Lemn de la Râmnicu Vâlcea din iunie 1836, dedicat ierodiaconului Chesarie, protocantor la mănăstirea Hurezu, unde până și domnitorul, ca într-o carte românească veche, este pomenit: "De când Alexandru Ghica prinț român s-a-ncoronat,/ Prin școli limba românească s-a-nălțat, s-a-întronat/ În biserici nu voiește s-asculte grecești cântări,/ Cere, Doamne miluiește, să audă tot zicând/ Și așa *se deșteptară românii din somnul greu*/ Începură toți în limbă-și să roage pă Dumnezeu".

Încă din primele cărți, Anton Pann se arată un tipograf și un editor atent la drepturile sale. Așa în *Versurile muzicești*, București, 1830, scrie: "Câte nu vor avea această peceție sunt fără de voia mea", sau în *Noul Doxastar*, București, 1841: "Câte nu vor avea această supt însemnare sunt fără voia mea", protejându-și cărțile.

Cărțile lui Anton Pann au un aspect modest, sunt simple, cu puține podoabe și nici edițiile ulterioare închinate poetului nu-s foarte spectaculoase. Un scriitor expresiv care nu oprește privirea prin ilustrații, deși textul este foarte darnic.

Toate aceste cărți modeste ale începutului literaturii noastre sunt în majoritatea lor ediții prime, scrise mai ales în alfabet de tranziție, la care s-a renunțat la mijlocul secolului al XIX-lea.

Majoritatea sunt în românește, sau sunt traduceri numite frumos: "românite" sau cuprind "numele cinstiților prenumeranți", abonați ai cărților lui Anton Pann, care sunt arhimandriți și protosingheli, preoți, călugărițe, lipscani, psalți, librieri, diverși alți comercianți. Lumea aceasta a "prenumeranților", deși mai ales preoțească, primește ca proprietari sau ca cititori în timp iscăliturile boierilor români, care dovedeau astfel că, deși pe moment nu fuseseră interesați, în momentul informării lor prin alte căi, aceste cărți ajunseseră la ei: Manu, Cesianu, Sturza, Calimahi, Asachi, Alecsandri etc. sunt "prenumeranții" târzii ai scriitorului.

O listă de "prenumeranți" este publicată de D. Munteanu-Râmnic, alta de M. Gaster, care denunță nume ilustre, cu titluri: marele paharnic Constantin Olănescu, pitarul Ioniță Bitcoveanul, vistierul Toma Cernăvodeanul și nemărturisitul cititor de hristoitii I. Eliade Rădulescu.

Multe din cărțile lui au avut neapărat o ediție a doua și, regulă a cărților vechi, ele nu erau niciodată identice cu prima, ci regizate altfel, însemnând aproape o altă carte, mai ales că timpul creștea și se schimbau odată cu vremea.

Catagrafia din 1831, când s-au publicat *Poeziile deosebite*, vorbește despre structura orașului, încât vedem în ce loc se mișca poetul. Prin urmare, nu suntem indiferenți, când o carte modestă, scrisă într-un alfabet dispărut, mereu o nouă apariție, cu noi "prenumeranți", ne cade în mână, aducându-ne parfumul epocii; mai ales dacă e cu o vorbă de o mare savoare, prinsă în cuvântul adresat "către iubitorii de muze", ca în *Bazul teoretic și practic al muzicii bisericești sau gramatica melodică*, 1845. Acest cuvânt, pentru care chiar și un neinstruit se poate simți binecuvântat, îl folosește Pann când spune că "muzica este o plânsocuvântare", prin care omul își

Epitaful lui Anton Pann – Biserica Lucaci

exprimă patima sufletului și a trupului.

În 1846 Anton Pann tipărește *Irmologhion sau Catavasier*, cu un "prenumerant" în persoana mitropolitului Neofit care "i-a prilejuit destule ameteli și pierdere de odihnă și somn". De exemplu la *Heruvico-Chinonicar* din 1847, a 2-a ediție a tomului I are, față de ediția I a tomului, o scară a cuprinsului.

Scrisoarea către părintele Veniamin, ajutorul direcției la clădirea mănăstirii Bistrița, care a fost sponsor, dezvăluie călătoria lui Anton Pann pentru adunarea de abonați: "Mi-ați întors în bucurie întristarea ce mă cuprinsese pentru puținii abonați ce îi făcusem în umbletele mele într-o lună de zile".

În tomul al 2-lea al *Heruvico-Chinonicar*-ului din 1847, obținut tot prin donația lui Veniamin, carte lucrată după Petre Efesiu, care a adus și a predat în București pentru prima dată meșteșugul muzicii bisericești, apare o notație interesantă de bibliofil: "Prețul unui exemplar pe hârtie ordinară este șapte sfanți, iar pe hârtie Olanda, zece sfanți". La sfârșit, pe prima filă, nenumerotată, se află numele cinstiților abonați, iar pe foaia 2 un cuvânt în versuri "Cântăreții", cu dorință de instruire pentru cântăreți și ridiculizare a celor neinstruiți: "De ce să se aboneze și carte belea să-și ia?/ Cine o să stea să învețe câte se cuprind în ea?/ Învățătura nu este s-o ia așa ca un hap,/ Ci pe lângă plată cere și cam bătaie de cap".

Dar Anton Pann a avut încă un sponsor, pe părintele Nichifor, arhimandritul Episcopiei Râmnicului, care avea și meritul de a fi întreținut la învățătură "copii cu un glas mai bun". Suntem în 1847, când tipărește *Rânduiala sfintei și dumnezeieștii Liturghii*, în a sa tipografie de muzică bisericească, în care într-o scrisoare-dedicație se vorbește de focul cel mare care mistuise și tipărituri ale lui Anton Pann "lăsate la mai multe prăvălii". La Râmnic, într-un foc similar, pătimise și arhimandritul Nichifor.

Păresimierul din 1847 are la pagina 90 "prenumeranții", iar la pagina 12 o prescurtare din bazul muzicii bisericești din *Anastasimatar*, care anunță în prefața de la pagina a 2-a, nenumerotată, că sprijinul moral și material al autorului ar fi fost și Dionisie Romanov, inspectorul sfintei Mitropolii, care ar fi înlesnit cumpărarea de cărți pentru păturile de jos, dar face publicitate și pentru alte cărți "câte trebuiesc unui iubitor de cântări bisericești".

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Ion HOREA

De pe Năsturel Herescu, intri într-un Bucureşti întors parcă din pîlpîirile unui amurg matein, sfîrşit în povestea rătăcitorilor Crai. Ştiu că nu mă aflu în tărîmul lor dinspre Curtea Veche, şi nici neamurile Arnotenilor nu-mi ademenesc închipuirea, în această lume dintre Călăraşi şi Dudeşti, dusă pînă la vremea lui Vodă Caragea. Calc, într-o duminică îngăduită visării şi hălăduielilor, prin mahalaua Udricani, cu Ion Ghica din amintiri, şi ajung în mahalaua Lucaci, la casa şi la mormîntul ciudatului dascăl de muzichie, care a fost Anton Pann.

Pe strada numelui său, două fuioare de fum arată că dumnealui ar mai fi acasă, întors de la Rîmnicu Vîlcii şi de la Braşov, amărît într-ale chivernisirii şi-ntr-ale dragostei, singuratic între proverbe şi întîmplările veacului. Un duh lăutăresc bîntuie, şi o sfîntă priceasnă, ofuri de inimă ruptă sînt prinse în bătaie de clopot, gîndul trece de miezul veacului, din tiparniţi şi mînăstiri, pe drumurile Ţărilor celor trei, în Răsunetul de imn al tuturor: Deşteaptă-te Române! Cît suflet a pus dascălul din Şchei, Anton Pann, la ceasul acela, în versurile de urnire ale Mureşanului! Ce îmbrăţişare de frate!

Atîta să fi fost, numai ceasul sfînt al acelui Răsunet, şi ajungea în veşnicie pătimirilor noastre. Dar cîtă înţelepciune şi cîtă cîntare, ce învăţătură scumpă, adunată de la lume şi întoarsă lumii, îndeamnă la căutarea lui, acolo unde sfîrşi, trecînd, într-un amurg matein, din stranâ, sub chipul de bronz din ograda bisericii Lucaci!

(*Drumuri şi fîntîni*, Editura Eminescu, 1988)

DIN VREMEA LUI ANTON PANN

Război și pace. Invazii și ocupații. Revolte și revoluții

Ana Maria ORĂŞANU

Orgolii imperiale, schimbări în raportul dintre marile puteri, dar şi setea de libertate naţională şi socială au inflamat spaţiul european în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Se succedau conflictele armate aducătoare de tot ce poate fi mai rău cu momente de pace, de refaceri şi progres.

Această stare de fapt nu a ocolit Ţara Românească. Dimpotrivă. Bucureştii au reprezentat motiv, pretext sau scenă pentru numeroase evenimente dramatice.

În 1806, la 22 noiembrie, Rusia declara război Turciei pentru că, prin mazilirea domnului muntean Constantin Ipsilanti, fusese încălcat hatişeriful din 1802. Turcii au ripostat încercând să ocupe Capitala, dar bucureştenii "gătiţi toţi cu mic cu mare cu arme", au sărit în apărarea oraşului alăturându-se armatei ruse. Turcii s-au retras în dezordine, "unii încălecau pe cai fără şele şi frâie, alţii fără arme, alţii fără încălţăminte, alţii pe jumătate dezbrăcaţi şi alergau care încotro ca să găsească locul de ieşire fără să se întâlnească cu duşmanii". Cu toate că Ipsilanti a fost repus grabnic în tron, războiul a continuat până în 1812. La lupte au participat şi români, voluntari şi panduri, după cum citim consemnările unui contemporan: "au dat năvală norodul în toate părţile de se scrie ostaşi".

Pacea s-a aşternut greu. A fost nevoie de timp şi diplomaţie pentru ca cele două mari puteri să cadă la înţelegere, fiecare revendicând Ţara Românească şi Moldova. Un rol important i-a revenit lui Manuc-bei, celebritate a vremii prin personalitate şi avere, apreciat în egală măsură de ambii beligeranţi şi recunoscut oficial de ţarul Alexandru I care-i acorda crucea Sf. Vladimir pentru "multiple dovezi de credinţă şi sârguinţă către Rusia". Implicarea sa a fost benefică pentru soarta oraşului şi a locuitorilor. În acele momente, hanul pe care-l ridicase lângă Curtea Veche a devenit un loc al istoriei, al tratativelor de pace. Pacea semnată la 16 mai 1812 prevedea ca Ţara Românească şi Moldova să rămână sub suzeranitate otomană, iar teritoriile dintre Prut şi Nistru să fie încorporate Rusiei.

La finalizarea războiului ruso-turc din 1806 – 1812 a contribuit şi schimbarea relaţiilor dintre Franţa şi Rusia. În plină glorie, împărat peste 80 de milioane de europeni (din totalul de 150 de milioane), Napoleon îşi îndrepta atenţia spre extremul răsăritean al continentului cu intenţia declarată de a opri tendinţa de supremaţie a Rusiei. În 1812 a propus sultanului Mahmud o alianţă oferind Ţara Românească şi Moldova în schimbul unei armate de 100.000 de soldaţi, dar generalul Kutuzov a speculat situaţia de moment. Prin pacea

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

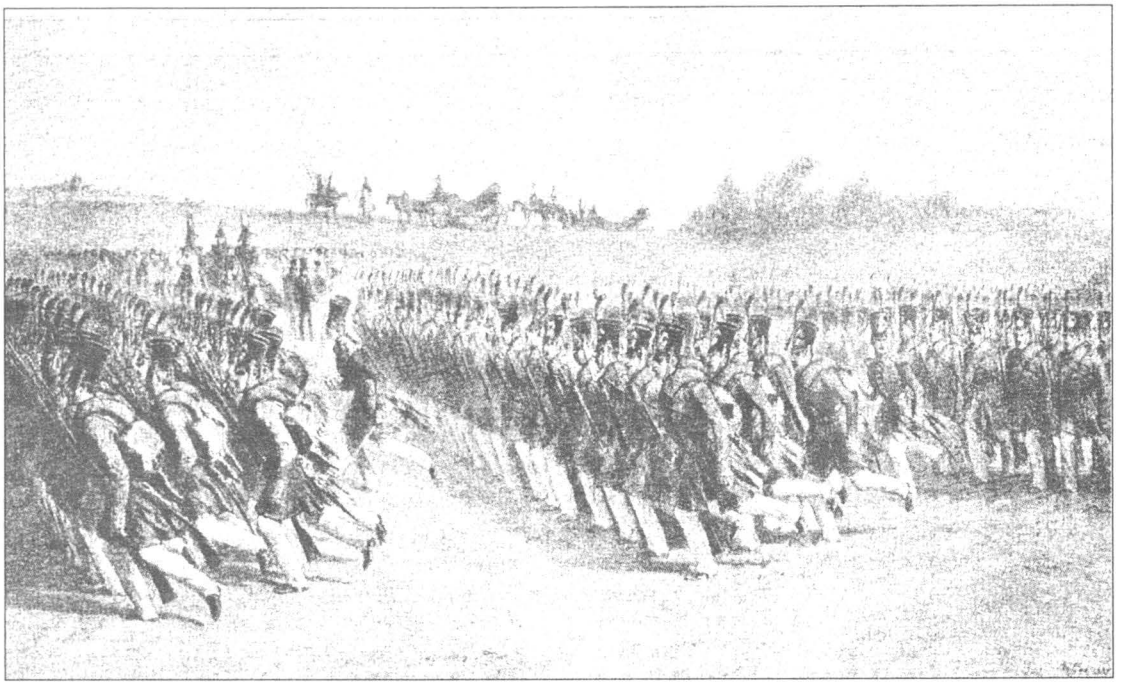

Infanteria românească defilând la Bucureşti în faţa marelui spătar Constantin Ghica, 1837.
Litografie de A. Raffet

de la Bucureşti a disponibilizat corpul de armată staţionat în Moldova alăturându-l trupelor angajate în operaţiuni antinapoleoniene. Campania din Rusia s-a soldat cu un răsunător eşec, pe care Napoleon îl comenta cu luciditate: "M-am înşelat nu asupra scopului şi oportunităţii politice a acestui război, ci asupra felului de a-l face. Pure accidente, veritabile fatalităţi, o capitală incendiată, rapoarte false, intrigi supărătoare, trădare şi prostie".

În 1821 izbucnea în Balcani războiul de independenţă al grecilor, principala forţă antiotomană fiind Eteria. În aceste circumstanţe, Tudor Vladimirescu şi pandurii săi au condus în Ţara Românească lupta împotriva asupritorilor, "pentru dreptăţile cele folositoare la toată obştea". Proclamaţiile sale "către toţi locuitorii oraşului Bucureşti" au avut efectul scontat şi el "găseşte inimi calde ce patria iubeşte". Sprijinul bucureştenilor i-a adus victoria vremelnică. Sfârşitul tragic al lui Tudor, ca şi intervenţia brutală a turcilor au produs mari necazuri oraşului. Prinderea şi uciderea arnăuţilor şi a lui Bimbaşa Sava a fost un nou prilej de jaf şi teroare din partea oştirii otomane conduse de Cara Ahmed Efendi, chehaia bei al paşei de la Silistra.

În 1828 a izbucnit un nou război ruso-turc, cu acelaşi obiectiv – ţările române. Luptele s-au purtat în Balcani şi în Ţara Românească, cu participarea unor detaşamente de panduri. Tratatul de pace semnat la Adrianopol la 2 septembrie 1829 cuprindea la capitolul V "Actul osăbit pentru prinţipaturile Moldova şi Ţara Românească". Se stipula restituirea cetăţilor dunărene Turnu, Giurgiu şi Brăila, autonomia legislativă cu domni pământeni numiţi pe 7 ani. Ţările române intrau sub ocupaţie rusească până la plata despăgubirilor de război de-a lungul "perioadei regulamentare", când, conform Regulamentului organic şi implicării generalului Kiseleff s-au înregistrat importante progrese în organizare şi administraţie. Oraşul se bucură de o atenţie specială. Se trece la administrarea prin "Sfatul orăşenesc", se fac primele demersuri pentru organizarea edilitară, iar "înfrumuseţarea Bucureştilor" devine obiectul de activitate al unei Comisii conduse chiar de domnitor.

Anul 1848 a însemnat revoluţii în multe ţări europene. Pentru Ţara Românească, Bucureştii au constituit punctul cel mai fierbinte – o Capitală condusă democratic de-a lungul câtorva luni printr-un guvern sprijinit de întreaga populaţie şi alcătuit din capii revoluţiei. Înfrângerea precum şi evenimentele sângeroase din 13 septembrie 1848 – lupta detaşamentului de pompieri din Dealul Spirii cu trupele turceşti, s-au dovedit momente dramatice, împovărând prin consecinţe toţi bucureştenii.

Războiul Crimeii (1853 – 1856) punea Rusia faţă în faţă cu Turcia, Anglia şi Franţa pentru o nouă tentativă de reaşezare a zonelor de influenţă. Pacea de la Paris semnată pe 13 februarie 1856 dădea dreptul ţărilor române să se autoguverneze sub monitorizarea puterilor europene şi, indirect, le deschidea drumul spre Unirea din 1859.

Aşa ni se înfăţişează vremurile de început al secolului XIX. Apăsătoare, agitate, tulburi.

Un om sub aceste vremuri a fost şi Anton Pann. Unul dintre mulţii bucureşteni care în focul evenimentelor se entuziasma, se ascundea ori lua drumul bejeniei, dacă pericolul devenea iminent.

Întreaga sa viaţă de bucureştean se proiectează pe acest cadru istoric extrem de agitat.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Anton PANN

Despre beție iarăși

Povestea vorbii

Cînd a fost odată pre pămînt aleasă
Nobila Gutuie poamelor crăiasă,
Dînd oblăduire şi peste legume
Celor ce se află în întinsa lume,
Tronul îşi pusese sus la înălţime,
Întinzîndu-şi cortul în acea lăţime,
Sta înconjurată ca crăiasă mare
De destule poame pînă-n depărtare;
Iar în jos pe vale sta în şir supt coaste
Feluri de legume drept vitează oaste.
Astfel dar regina, nobila Gutuie,
Vru în rînduială tronul său să-şi puie
Şi după talente ce ea cunoscuse
Pe vestita Chitra cap a fi o puse;
Rodia alese cum şi pe Lămîia,
Piersica, Naramza pentru treapta-ntîia;
Iar a doua treaptă rîndui pe Părul,
Cu Cireaşa, Vişina, Zarzăra şi Mărul;
Iar pe supt aceştia Coarna şi pe Pruna,
Cu aceştia dară împlinindu-şi suma
Despre toată poama şi despre leguma
Sta din înălţime, se uita în vale,
Răspîndind la toate poruncile sale
Prin Migdalul tainic, ce îi sta la spate
Ş-îi avea credinţă a păzi dreptate.
Deci bubosul Strugur, ce-şi avea şederea
Pe lîngă crăiasa cu apropierea,
Pîrcălab să fie cinste avusese,
De această slujbă vrednic s-alesese;
Însă el zavisnic către celelalte,
Care ocupase slujbe mai înalte,
Începu cu ură multe pîri să facă,
Socotind reginei astfel să se placă,
Şi pe d-altă parte poamele sărace
Nu avea de dînsul niciodată pace:
Nu-nceta în lături tot să se întinză,
Să se mai lungească, loc să mai coprinză;
S-atîrna de une, sugruma pe alte,
N-avea păs în sine de porunci înalte,
Bătăios, zburdalnic dintr-a sa natură,
Supăra pe toate prea fără măsură,
Îi plăcea să-şi bată joc de fiecare,
Ameţea o lume ca cu fermecare;
Într-aceste ş-alte cu semeaţă faţă,

Înfoiat în haine, răsucind mustaţă,
Plin de nebunie, cu arţag în sine
Se ardică-ndată, la crăiasa vine
A aduce pîră despre celelalte
Ş-într-acest chip zice cu strigări înalte:

– Mă închin, stăpînă, cu supus raport,
Cum am şi poruncă-n slujbă să mă port;
Eu umblînd cu toate-n bun prieteşug,
Am aflat în ele mare vicleşug!
Multe din legume rele uneltesc,
Rînduielii bune să împrotivesc;
Mai cu seamă Varza, cea-ngîmfată-n foi,
Umblă să aducă-n toate mari nevoi;
Ceapa cea bărboasă d-altă parte iar,
Ea înlăcrămează prunci şi mume chiar;
Prazul iar, mojicul, cu obrazul tras,
Are nişte fumuri de rup parcă nas;
Cînd e Usturoiul, el şi mai grozav
Turbură văzduhul cu al său nărav.
Aşti protivnici dară n-au de tine păs,
Ci pre celelalte toate le apăs;
Eu acela care am puteri de mac
Ş-ameţesc simţirea ca un tiriac,
Ei mă venitează cu spirtosul duh,
Şi pe loc m-apucă tusea cu năduh;
Despre care astăzi veste ţi-am adus,
După datorie, ca un mic supus.

Auzind crăiasa vestea cea adusă
De mustosul Strugur, sluga-i cea supusă,
Zise către dînsul: – Ai tu mărturie
Ca să stea dovadă după datorie?
– Am, – el îi răspunse – şi nu o dovadă,
Ci îţi poci aduce chiar şi o grămadă,
Nu persoane proaste, ci de cinste-n lume,
Şi mă rog ascultă să le spui anume:
Am întîi dovadă pe Piperul care
E la fiecine prea la cinste mare;
Am şi după dînsul pe Ienibaharul,
Chimenul, Molotrul, Cimbrul şi Mararul,
Capera, Maslina, care sînt de frunte
Şi întîi poftite la oaspeţi şi nunte;
Pe lîngă acestea am şi pe Ciuperca

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Și cu preacinstita sora-i Minaterca,
Mazărea, Năutul, cuvioasa Linte,
Care totdauna e la mulți în cinste;
Bobul, stingătorul de orce duhoare,
Postnica Fasole, cea prea umflătoare;
Am și preacinstitul verdul Castravete,
Agreșele, cum și Coacăzele fete,
Și ghebosul Roșcov, cel supus poruncii,
Cu Smochina care lesne-mpacă pruncii;
Am și pe Curmaua cea în sîmbur tare,
Cum și pe Castana cea cu miezul mare;
Am și pe Stafida, soru-mea cea mică,
D-o fi priimită la ceva să zică;
De voiești, aceștia gata sînt să vie
Ca să stea să spuie care orce știe.

Cum simți aceasta Ceapa totodată,
Cum e din natură foarte veninată,
Se-mbrăcă îndată, iute, cu mînie,
Douăsprezece haine puse de dimie
Și cămăși atîtea albe, supțirele,
Îmbrăcînd binișul roșu peste ele
Pieptănă și barba-și albă și bătrînă,
Scuturînd-o bine de pămînt, țărînă,
Pleacă necăjită-n toat-a ei putere,
Veninînd văzduhul de cătran și fiere,
Pe pămînt tîrîndu-și barba sa cea lată,
Sus în deal ajunse la crăiasa-ndată.
Cum intră de față gura îșî deschise
Și cu îndrăzneală într-acest chip zise:
– Să trăiești, stăpînă, pe înaltu-ți tron,
Să ne fii la toate pururea patron,
Să-nflorești ca măru-n fiecare an,
Aibă-ți chipul veseĭ fața de șofran,
Rog cu plecăciune pînă la pămînt
Multa-ți bunătate, pentru crezămînt;
Mincinosul Strugur multe ne-a pîrît,
Că-ntr-a noastră slujbă ne-am purtat urît,
Dar aceste toate cîte le-a vorbit,
Însuși de la sine el le-a născocit
Te încrede mie, adevăru-ți zic,
Că am barba albă, nu sînt copil mic;
Poci să-ți fac îndată orce jurămînt,
Spre a te încrede la al meu cuvînt.

Cînd porni din gură Ceapa jurămîntul,
Zgudui îndată toată frunza vîntul,
Cît de groază multă jos se scuturară,
Paserile-n aer de prin crăci zburară.
Ascultați și ce fel fuse jurămîntul,
Carea ca un ritor ș-au urmat cuvîntul:

– Jur cu dreptu-mi cuget să n-am parte eu

Într-această lume de tot neamul meu
Și să nu mă bucur ca d-acel noroi
De al meu iubitul frate Usturoi,
Cum și în osîndă să ajung să caz,
Ca să plîng de moartea socrului meu Praz;
Să se stingă neamul cuscrului meu Hrean,
Să-l mănînce viermii viu chiar în ăst an;
Să îngrop în viață și să tînguiesc
Fiicele-mi Ridiche, care le iubesc;
Cum și al meu unul ginere Ardei
Praf să se prefacă-n fiece bordei;
Să ajung eu însumi unchiului meu Nap
Și mătușii-mi Sfecla groapa să le sap,
Nici să am în lume parte-n ochii mei
De nepoții Morcovi și de Pătrunjei;
Să se rătăcească-n lunci și prin cîmpii
Verele-mi drăguțe Broajbe și Gulii,
Și să n-am iar parte de Cartoful văr
De nu spui de față dreptul adevăr;
Și bubosul Strugur de n-o fi mințit,
Moartea mea să fie de tăios cuțit,
Cum și să mă facă-n mici bucăți pe loc
Și să mă prăjască în tigăi pe foc.
Rog dar ca să fie Strugurul adus,
Ce-a bîrfit de mine și minciuni a spus,
Voi prin judecată ca or eu, or el,
Să ni se aleagă dreptul la un fel;
Voi aci acuma la-ntrebări să stea
Și minciuna spusă-n față să se dea.
Auzind crăiasa aste jurăminte,
Porunci Salatei, ce îi sta-nainte,
(Zic) către Marulă și către Lăptucă,
Că aci de față legile s-aducă,

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Și sobor s-adune-ndată prin chemare,
Frunte stînd Dovleacul cel cu capul mare,
Pepenile verde lîngă el să şază,
Și slujbaşi să aibă împrejur spre pază
Pe Patlagelele-n roşu îmbrăcate
Și pe cele-n vînăt, ce sînt veninate;
Bamiile încă, Loboda şi Știrul
Să se afle față, să-mplinească şirul.

Deci acestea toate cum se adunară,
Pe mustosul Strugur îl înfățişară,
Cumpăna, balanța aducînd porniră
Și pe cele spuse drept le cumpeniră.

Astfel dar pe Strugur l-au găsit cu vină
Și că însuşi numai este de pricină;
Iar vinosul Strugur începu să plîngă
Și ceru din partea-i mărturii să strîngă,
Dar şi fură-n spate-i trei ce îl iubiră
Și să-i părtineze singure veniră:
Pepenile galben, Piersica, Caisa,
Dar nu ascultară a acestor zisa,
Ci îl osîndiră toți ca dintr-o gură,
Cum şi hotărîrea dintru-ntîi făcură.
Pepenile, care părtinire puse,
Se crăpă în două, c-auzit nu fuse,
Piersica asemeni şi Caisa iară
De necaz şi ciudă-n loc să despicară;
Iar Urzica care sta aci zbîrlită,
Vrînd să ias-afară iute, necăjită,
Urzică-mprejuru-i pe cîți îi atinse
Și dintr-asta mare zarvă se aprinse;
Dar crăiasa foarte-n sine supărată
Cu urgie mare se porni îndată
Pe sirmanul Strugur prea greu să-l blesteme
Și asupra-i toate relele să cheme,
Zicînd:
– Tu-n a ta viață, ca un blestemat,
Tot de lemne-n lume să fii spînzurat,
Soare să te arză, să te bată vînt,
Și să nu-ți ajungă trupul de pămînt;
Ochii ciori să-ți scoată ş-alte paseri mici
Și de bruma toamnei în bucăți să pici,
Și apoi în urmă prin cuțit tăios
Trupul tău să fie dat d-acolo jos,
Și să n-ai pe nimeni a se umili
Ca să-ți tragă clopot sau a te jeli,
Ci cu rîs, cu cîntec a te arunca,
Cum şi supt picioare-n danț a'te călca:
După ce dar astfel, cum zisei, te calci
Și în mici fărîme dacă te prefaci,

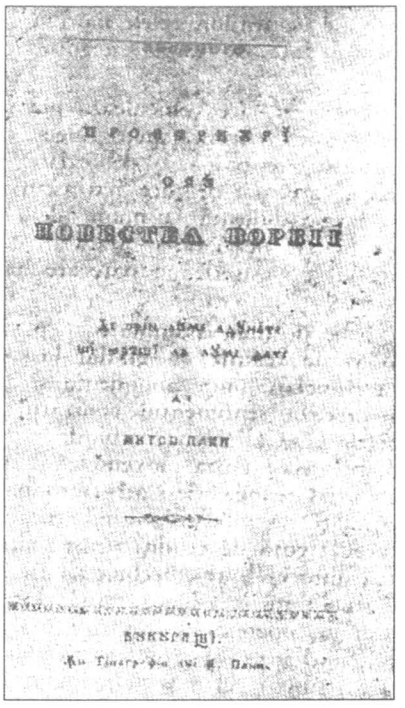

***Povestea vorbei* – pagina de titlu**

Sîngele să-ți stoarcă, trupu-ți tescuind,
Și să-l bea voinicii veseli chiuind;
Cu strigări şi jocuri a se bucura,
Cu oalele bîndu-l, bunuri a-şi ura,
Grijile să-şi uite în acel minut,
Să se socotească cei mai cu avut;
Unii iarăşi limba a-şi împleteci,
Iar neîndrăzneții a se-nvoinici
Alții iar, tăcuții, cînd îl vor gusta,
Filosofi la vorbe a se arăta;
Alții cînd dintr-însul vor ceva sorbi,
La arțag să prinză-n certuri a vorbi;
Alții iar să meargă pe două cărări,
Cîinilor pe drumuri dînd întărîtări,
Cum şi ca nebunii vîntul ocărînd,
Să se tăvălească în noroi căzînd;
Alții iar, cei lacomi, or pe unde mîn,
Îndărăt să-l toarne şi să-l verse-n sîn;
Alți cu neruşine a se dezbrăca
Și golaşi piperu-ntr-alții a juca;
Alții iarăşi bîndu-l, dîntr-al lui plecat
Să se bolnăvească şi să zacă-n pat;
Însă toți aceştia cînd se vor trezi
Stînd să se căiască în cealaltă zi,
Să se ruşineze chiar de fapta lor.
Neîndrăznind să-şi scoață fața la sobor.

Astfel dar blestemul fuse-n acel ceas
Care pînă astăzi îl vedem rămas.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Cântece de stea și *Povestea vorbei* de Anton Pann

V. ALECSANDRI

Există la noi o carte foarte prețioasă și de o mare însemnătate, un adevărat tezaur de spiritul și de înțelepciunea poporului român; și însă acea carte, necunoscută de acei care ar trebui să o cunoască, zace lepădată în fundul librăriilor!

Ca și dânsa, autorul ei, perdut în umbră, a fost pe timpul lui victima superbiei ignorante, și chiar astăzi când societatea noastră s-a democratizat, astăzi când oamenii literați și-au dobândit un loc la soare, numele lui Anton Pann deșteaptă mai mult imaginea unui psalt de strană, decât suvenirul unui poet.

Cine a fost Anton Pann?

– Un simplu cântăreț de biserică. Iată ce răspund indiferenții!

– Ce a scris Anton Pann?

– *Spitalul amorului*! Iată ce răspund ignoranții!

E timpul dar a spune adevărul și a face lumină pe mormântul unui om de merit, care, în cursul vieții sale modeste, a scris, fără a se gândi la recompensă, și a cules, coordonat, publicat *Proverburile* noastre, acele cugetări ieșite din cuminția românului sub forme concise și originale, acele aforisme născute la școala experienții seculare, acele adevăruri

de prin lume adunate
și iarăși la lume date.

Ne pare mult rău că nu posedăm notiții biografice asupra *dascălului* Anton Pann, pentru ca să le publicăm aice, căci tot ce privește viața unui autor este interesant. Ne lipsește asemenea lista completă a scrierilor sale și nu putem înșira deocamdată decât următoarele pe care ni le aducem aminte. Lăsăm dar altora, mai bine informați, mulțumirea și datoria de a umple această lacună.

Anton Pann a publicat un poem în mai multe tomuri tradus din limba grecească în versuri românești, sub titlul de *Eretocrit*.

Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea.

O șezătoare la țară, tablou viu de obicciuri câmpenești, în care sunt diverse hore popolare.

Cântece de stea, sau versuri ce se cântă în sara Nașterii Domnului Is. Hristos, cu un adaos de *cântece morale* și de note bizantine de muzică numite *glasuri*.

Spitalul amorului, colecție de cântece de lume și de câteva hore și balade poporale.

Cântătorul beției și diata bețivului pocăit.

Povestea vorbei sau culegere de Zicale românești (3 tom.).

În toate aceste volumuri și broșuri autorul dă probe de un spirit adevărat romănesc, de cunoștința deplină a limbei poporului și de o mare facilitate de versificare, și chiar unele pasagiuri din broșura *Cântecelor de stea* au meritul lor.

Afară de aceste, au mai publicat: *Epitaful sau Prohodul* Domnului nostru Is. Hristos; *Proschinătorul* sau *Închinătorul sfintelor locuri* și *Docsastarul*.

Din toate operele sale cea mai importantă este *Povestea vorbei* la care el a trebuit să consacre mai mulți ani de lucrare, căci pe lângă proverburi a adăogit multe anecdote populare, scrise în versuri, care se leagă strâns între ele. Trei volumuri formează acea minunată colecție ce se poate cu drept cuvânt numi *Filosofia poporului român*. Ele cuprind șiruri lungi de *zicale*, unele în mic număr, traduse din limbi străine, iar cele mai multe culese din gura poporului nostru. și acele șiruri sunt coordonate cu inteligență căci deși numărul lor e considerabil, nu există nici o confuzie între dânsele. Astfel, de pildă într-un șir găsim toate proverburile relative la *frică* sau la *vitejie*, în altul acele ce se rapoartă la *nerozie*... etc., și de fiecare sunt lipite anecdote originale povestite cu destul talent.

Să răsfoim acele trei tomuri ale lui Anton Pann, și de vom alege ce-i mai caracteristic în fiecare șir de proverburi. vom compune o comoară de cugetări care ne va face mândri de profunda cuminție a neamului româneșc.

....

În adevăr, uvragiul lui Anton Pann este o operă națională de un foarte mare preț, atât pentru noi cât și chiar pentru filologii străini; iar judecând de pe varietatea anecdotelor adăugite pe lângă proverburi, precum și de pe felul celorlalte publicații, adică: *Năsdrăvăniile lui Nastratin Hogea*; *Moș Albu sau O șezătoare la țară*; *Spitalul amorului*; *Cântătorul beției*; *Cântece de stea* etc., venim a crede că Anton Pann cunoștea cu desăvârșire datinele naționale, că el era vârât deplin în pielea românului, și că mintea lui era o comoară de cântece, de cimilituri, de păcăliturі și de isto-

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

rioare de tot soiul. El a fost negreşit un om ce ştia multe şi care ştia a le spune, un tip de român vesel, glumeţ, spirituos, păcălitor, cântăreţ, povestitor, o carte plină din scoarţă-n scoarţă, un Păcală literat, bun de gură, bun de petrecere, precum le plăcea părinţilor noştri.

Asemene oameni sunt cronici în picioare, ei cunosc pe de rost *Alexandria* şi *Arghir*, cunosc sute de poveşti poporale pline de minciuni frumoase şi mii de anecdote asupra ţiganilor, asupra evreilor, asupra nemţilor, asupra ruşilor, asupra serbilor, asupra ungurilor, asupra turcilor, asupra grecilor, într-un cuvânt asupra tuturor neamurilor străine cu care au avut a face românul. Ei vorbesc de *Ileana Cosinzana*, de *Făt-Frumos*, de *Sfarmă-Piatră*, de *Strâmbă-Lemne*, de *Statpalmă-barbă-cot*, de *Zmei*, de *Balauri*, de *Pajuri*, de *Cai năzdrăvani*, de *Sfânta Gioe*, de *Sfânta Miercuri*, de *Sfânta Vinerea*, de *Mama Pădurei*, de *Stihii*, de *Stafii*, de *Strigoi*, de *Moroi*, de *Tricolici*, de *Vârcolaci*, de *Carul lui Sf. Ilie*, de *Drăciile lui Pepelea*, ca şi când ar fi copilărit în acea lume fantastică creată de închipuirea poporului.

Însă, din nenorocire, asemene oameni devin din zi în zi mai rari; ei dispar sub nivelul – uniforma – civilizaţiei şi sub năvălirea preocupărilor timpului de faţă.

Dacă Anton Pann ar mai fi trăit, el singur ar fi fost în stare să scrie poemul naţional al lui Pepelea, acest tip poporal de spiritul glumeţ al românului; el singur ar fi putut să aştearnă în versuri facile nenumăratele păcălituri dintre Păcală şi Tândală; însă el şi-a dus veselia pe ceca-lume, lăsând în urmă-i un monument neperitor: *Povestea vorbei*!

În Panteonul literar al României imaginea lui Anton Pann poartă un sigil caracteristic şi mult interesant! Ea ne apare cu înţelepciunea filosofică a strămoşilor pe frunte, şi cu râsul maliţios al lui Pepelea pe buze.

Mircești – ianuar, 1872

Un cântăreț uitat

Dimitrie August LAURIÀN

* * *

Când Murgilă începea să împrăştie pâcla, printr-o adiere uşoară, câţiva camarazi ne îndreptăm către grădina Luxemburgului, plini de voioşie că am scăpat de închisoarea zilei şi proferând vorbe facile. Unul din noi, îmi aduc bine aminte, era poet sau mai bine făcea versuri; el întrebuinţa des şi cu mult spirit proverbe rimate. O zicătoare ne aminti pe autorul *Povestea vorbei*, şi de aci, Anton Pann deveni obiectul conversaţiunii al serei întregi.

Discusiunea fu lungă; probă că ea prezenta controverse. Mai toţi vedeau în Anton Pann un cântăreţ cu totul de rând, ba încă unul, un june ofiţer, îmi pare, îl identifică... *prof pudor!* cu un oare-care-domn State... şi nu mai ştiu cum. Ei se mirară şi râseră mult, când cel ce scrie aceste rânduri le susţinu teza contrarie şi afirmă că Anton Pann va ocupa un loc meritos în istoria literară a timpului său.

Comparaţiunea ce le prezentam între cântăreţul nostru şi trubadurii şi rapsozii altor popoare, între Anton Pann şi colectorii de cântece, de poveşti, de zicătoare naţionale, fu, se vede, fără efect, căci fiecare rămase cu opiniunea sa.

De atunci, diverse împrejurări nu mai m-au lăsat să cuget la Anton Pann, cu toată buna dorinţă de a vedea pe acest om de merit, după mine, restabilit în drepturile sale de cetăţean în republica literelor româneşti.

* * *

Numărul din urmă al *Convorbirilor literare* fu un bil de îndemnitate – permiteţi-mi această espresiune diplomatică – pentru cele ce zisesem amicilor mei din Paris, în anul 1869. D-nu Basiliu Alessandri, una din cele mai splendide geme din coroana poeziei noastre, luă cuvântul ca să smulgă din pulberea uitării un nume ce trebuie iubit.

Lucrarea D-lui Alecsandri ne dă şi nouă curagiul de a scrie câteva linii asupra acestui bărbat, şi de a subveni, prin puţinile notiţe biografice, ce am putut strânge şi prin completarea listei scrierilor sale, ilustrului poet, care luă iniţiativa de a ridica un colţ al vălului ce acoperă memoria lui Anton Pann.

* * *

Anton Pann era al patrulea băiat, al unui căldărariu din Sliven (Bulgaria). Încă copil, el fu dus în captivitate, cu toată familia sa, de către ruşi, în tempul rezbelului, ce se termină prin pacea de la Bucureşti (1812). După ce servi, ca muzicante, în armata muscălească, câtva timp, el dezertă în

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

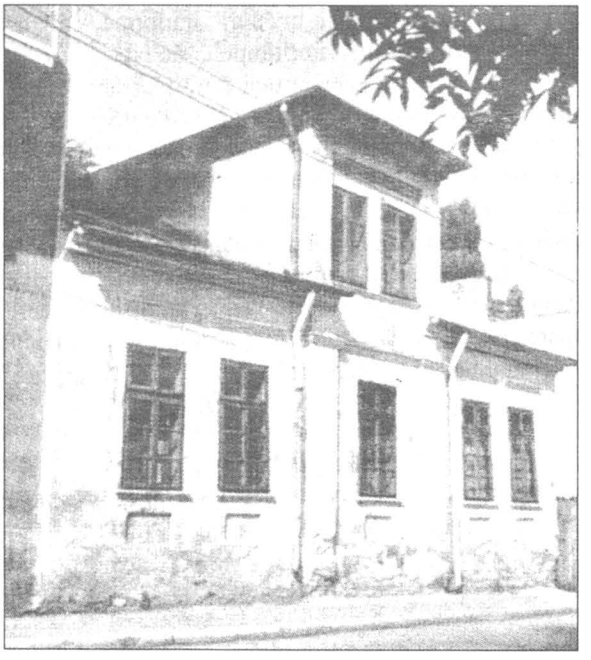

Casa lui Anton Pann din București, unde a locuit între anii 1848 și 1854

România și se stabili la București, unde își agonisi pâinea cântând pe la biserici, și dând lecțiuni de muzică orientală pe la diverse monastiri.

Mai târziu, la 1830, el publică prima sa lucrare *Cântece de stea*. Din acest moment, Anton Pann se puse cu pasiune la lucru, călători în toate unghiurile României și Moldovei pentru a culege cântecele, povestele și zicătorile poporului, pe care le iubea din inimă și cu care, deși străin, era strâns legat, compuse un mare număr de versuri, făcu traduceri din grecește și așeză pe note o mare parte din cântecele bisericești. Cărțile sale erau foarte mult citite, căci el trase mai multe ediții. Câți băieți de pe la prăvălie, câți oameni din popor nu învățară să citească, numai din cărțile lui Anton Pann, numai din dorința de a gusta *Povestea vorbei* și *Năzdrăveniile lui Nastratin-Hogea*. Câți preoți și călugări nu ieșiră din școala lui Anton Pann? Chiar Emm. Sa Primatele României este *ucenicul* ăstui dascal de psaltichie.

Către 1847, el începu să-și întemeieze o tipografie, unde mult timp autorul își imprimă singur lucrările. Cât de mult înțelegea ăst om importanța și beneficiile unei tipografii se poate vedea din starea în care o lăsă fiului său, popa Lazăr de la Sf. Visarion. La moartea sa, ea consta din două teascuri, unul de fier și altul de lemn, și cu cinci rânduri de slove, și anume: Terția, Cicero, Garmond, Note orientali și Note europene, cu toate castele lor; cum și din patru rânduri de Stempi și Matrice, dimpreună cu un instrument de turnatul slovelor, două instrumente de linie mici și o Machină de tăiatul slovelor.

Cu această tipografie, Anton Pann aduse servicii, ce nu trebuiesc să fie uitate, patriei sale adoptive, împrăștiind toate părțile României și Moldaviei o parte din tezaurul sim timentelor și cugetărilor poporului, cari fără dânsul poate fi rămas perdute pentru generațiunile venitorie.

Anton Pann știa carte, cunoștea bine muzica vocală instrumentală, vorbea grecește, turcește, ruscște și românește

* * *

În zilele trecute vizitai casa lui Anton Pann. Arhitectura ei prezenta un ce fantastic. O cameră mică formează secundul cat. În dreapta și în stânga ei, pe coperișul primului *cat*, cântărețul nostru cultiva niște terațe cu flori, ornate cu mulțime de statuiete, cari dădeau ăstei căscioare un aspect poetic. Acolea, Anton Pann scria cărțile sale, punea pe muzică stihurile și le executa însuși, seara, la lumina lunei din coardele armonioase ale chitarei, în care era maestru.

El avea simțul frumosului; natura îl înzestrase și cu talente. Când Pann mergea să cânte în strana Mitropoliei lumea nu mai avea loc în băserică.

Ultima nevastă a lui Pann, căci el avu trei neveste conservă încă un tabelu, ce reprezenta imaginea primului său bărbat. O față brunetă, închisă și niște ochi plini de vivacitate ne făcu să vedem în acest om una din figurile pasionate ale Orientului.

Acesta este cântărețul pe care mulți l-au uitat. Nu putem termina, fără a reproduce epitaful ce singur și l-a făcut:

Aici s-a mutat cu jale,
În cel mai din urmă an,
Cel ce în cărțile sale
Se suptscrie Anton Pann.
Acum mâna-i încetează.
Ce la scris mereu ședea
Nopți întregi. Nu mai lucrează
La lumină Cărți să dea.
Împlinindu-și datoria
Și talantul nengropând,
Și-a făcut călătoria
Dând altor în lume rând.

(Texte reproduse din vol. *Crestomație. Pagini de critică și istorie literară, evocări, rememorări, eseuri și versuri – de la 1854 până astăzi – dedicate vieții și activității literare și muzicale a lui Anton Pann.*
Cronologie bio-bibliografică,
selectarea și stabilirea textelor de Constantin MOHANU,
Editura Horion, Râmnicu-Vâlcea, 1996)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

DIN VREMEA LUI ANTON PANN

Domni, doamne și domnițe

(I)

Ana Maria ORĂȘANU

Memoria comunitară locală păstrează numeroase mărturii despre cei care au reușit să obțină mult-râvnitul tron al Țării Românești în perioada la care ne referim, anii 1812 – 1854, precum și despre aceia care s-au aflat în preajma lor; despre domni, doamne și domnițe, fanarioți și pământeni, care s-au remarcat în momente de excepție sau prin fapte și inițiative notabile în raport cu problemele orașului și ale oamenilor de aici.

Îl știm sau îl bănuim și pe Anton Pann printre cei mulți care participau la marile bucurii sau necazuri colective ale Bucureștilor din acele vremuri.

Pacea din 1812 pusese capăt ocupației ruse (1806 – 1812) și în același an Poarta îl numea domn pe Ioan Caragea; numire unilaterală, fără consultarea curții moscovite, încălcându-se tratatul abia semnat. Cu toate că acesta prevedea: "Darea de bacșișuri în vederea numirii este interzisă", Caragea, mare dragoman la Constantinopol și fost vornic în Moldova (1783), cumpărase tronul cu 8.000 pungi de galbeni promițând în schimb marelui vizir că se va retrage de bunăvoie după trei ani. Abil, inteligent, energic și hotărât să profite pentru el și ai săi de răgazul acordat, noul fanariot a intrat cu mare alai în București pe data de 12 septembrie, însoțit de Doamna Elena și cei cinci copii, beizadelele Gheorghe și Constantin, și domnițele Roxanda, Smaranda și Ralu. O zi rece și ploioasă, când drumurile noroioase ale orașului deveneau dificile. Pe Podul Mogoșoaiei s-a produs o mare vălmășeală, când mulțimea curioasă întâmpina alaiul domnesc. S-au răsturnat câteva trăsuri în gropi, s-a produs panică și au murit oameni nevinovați. Bucureștenii au luat întâmplarea ca semn de rău augur. S-au speriat iar a doua zi s-au îngrozit. Curtea Nouă din Dealul Spirii, abia reparată pentru familia voievodală, a luat foc iar incendiul a distrus-o definitiv. De atunci, tradiția locală o amintește drept Curtea Arsă.

Domnia astfel începută s-a dovedit împovărătoare și abuzivă pentru bucureșteni în special. Pe de altă parte, Caragea s-a preocupat și de unele probleme gospodărești, încercând să îmbunătățească viața cetățenilor. A hotărât ca în fiecare sâmbătă să se curățe podurile; să se rânduiască piețele și tarabele; să se curățe malurile Dâmboviței; să se lumineze ulițele prin felinare cu lumânări de seu, așezate la distanță de șapte case, să se organizeze intervențiile de stingere a incendiilor prin grija breslelor de coșari, sacagii și tulumbagii.

Dar numele său este asociat mai ales teribilei epidemii de ciumă ce s-a abătut asupra Țării Românești în primii ani ai domniei. "Ciuma lui Caragea" semnifică deopotrivă ravagiile pricinuite de molimă, ca și asuprirea cruntă prin care vodă se străduia să-și sporească averile.

Ciuma a izbucnit în 1813. Grozăvia bolii a fost amplificată la cote inumane de comportamentul cioclilor și al impostorilor care profitau de această nenorocire. Un contemporan nota: "Toți bețivii, toți destrăbălații își atârnau la gât un șervet roșu, se urcau într-un car cu boi și, sub cuvânt că adunau bolnavii spre a-i duce la lazaret, se puneau pe hoție din curte-n curte și din casă-n casă". Se relatează apoi scene terifiante cu cei luați, abandonați sau uciși cu brutalitate. Au urmat revolte, cea mai impresionantă fiind chiar a ciumaților.

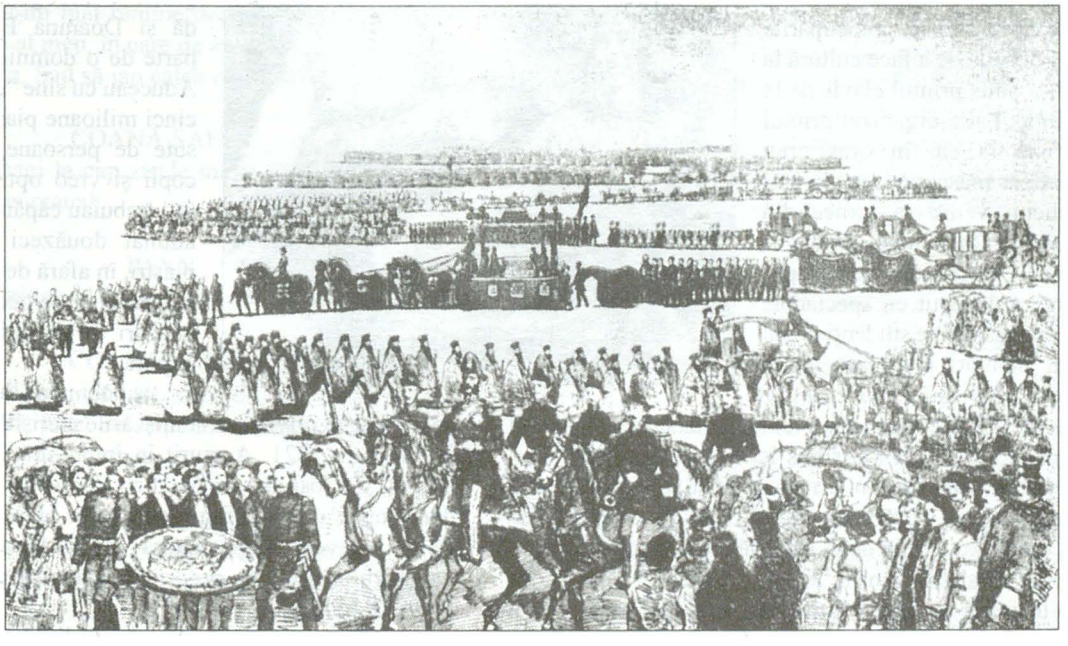

Cuza-Vodă la înmormântarea lui Alexandru-Vodă Ghica

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Alexandru Suțu

Ioan Vodă Caragea

S-au instituit noi reguli în serviciul sanitar. Vodă a hotărât inspectarea locuințelor de ciocli și vătășei, care umblau din casă-n casă, întrebând: "Sănătoși, copii?", îmbunătățirea spitalelor, instituirea funcției de medic al orașului și organizarea cioclilor sub conducerea unui polcovnic cu rang de boier cu caftan.

Caragea nu a plecat după trei ani, ci după șase. În mare grabă, cu tot ce a putut aduna și cu întreaga familie. În plină zi, sub pretext că merge la o moșie din Prahova, a trecut granița la Brașov și nu s-a mai oprit decât în Italia, stabilindu-se la Pisa. Așa a scăpat cu viață și avere.

Fiica sa, domnița Ralu, o celebritate a vremii prin preocupările artistice și dorința de a face cultură la București, a adus primul clavir de la Constantinopol și a organizat primul teatru. Până la ea, în oraș erau cunoscuți doar măscăricii, pehlivanii și comedienii veniți în turnee din țările apusene. Ralu dorea un teatru cu repertoriu clasic, dar pentru publicul larg. A început cu spectacole în care recita alături de studenți greci. Au urmat montări pentru piese ca *Oreste* de Alfieri sau *Moartea fiilor lui Brutus* de Voltaire. Atunci s-a remarcat tânărul Constantin Aristia, pe care domnița l-a trimis la Paris, să studieze cu o bursă oferită de tatăl său. În iarna anului 1816 a zidit teatrul "Cișmeaua Roșie". Clădirea, amplasată pe Podul Mogoșoaiei, era alcătuită din două mari săli, una pentru balurile orașului, iar cealaltă pentru teatru. Interiorul reproducea ambianța teatrelor europene. Sala avea formă de potcoavă cu trei rânduri de loje. La o parte, lângă orchestră, o canapea luxoasă era rezervată pentru Domni și Doamne, iar în spatele ei pai-sprezece rânduri de bănci pentru publicul obișnuit. Scena era închisă cu o cortină decorată cu chipul lui Apollo. Prima reprezentație publică a avut loc la 8 septembrie 181 cu spectacolul *Italiana în Alger* de Rossini, în interpretar trupei vieneze Giorgy.

Teatrul a funcționat până în 1825, când a ars. Ac inițiative, datorate altor inimoși, au dat ulterior orașului al săli de teatru, până la cel adevărat, Teatrul cel Mare, ridic tot pe Podul Mogoșoaiei și inaugurat în 1852.

După fuga lui Caragea a fo numit domn Alexandru Suțu i Poarta a emis acel "Canun-Namé document prin care se stabileau ce patru familii fanariote cu acces tronul Țărilor Române.

Veniți și ei cu gânduri d grabnică îmbogățire, Alexandru Vo dă și Doamna Eufrosina au avu parte de o domnie de doar doi an Aduceau cu sine "o datorie de patr cinci milioane piaștri, o suită de o sute de persoane, între care nou copii și vreo optzeci de rude ca toți trebuiau căpătuiți". În doi ani a adunat douăzeci și opt milioan piaștri, în afară de veniturile cămăr domnești și de taxele judiciare, pr vânzări de funcții și de licențe d export.

Domnia lui Suțu, tulburat de zvonurile privitoare la mișcările eteriștilor, s-a încheiat p 30 ianuarie 1821. A murit în împrejurări neclare, probab otrăvit, și a fost înmormântat cu alai fastuos, la Sfântul Spir don Nou. Familia a fugit la Brașov. Una din fiice, domni Ralu, a revenit după câțiva ani la București, ca soție bancherului Meitani, proprietarul unei frumoase case de p Podul Mogoșoaiei.

Urmașul investit, Scarlat Calimachi, nu a mai pur domni. Așa se încheie șirul domniilor fanariote. A urm mișcarea revoluționară din 1821 și apoi turcii au fost nevoi să întroneze domni pământeni.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Lucian BLAGA

Anton Pann

– fragment –

TABLOUL II

Un salon în stilul epocii, Biedermeier, foarte încărcat şi amestecat cu obiecte, mai ales icoane răsăritene. Două ferestre în fund, cîte-o uşă în dreapta şi-n stînga. Prin ferestre se văd coperişe de vechi burg şi două turnuri, unul de la Biserica Neagră, celălalt de la Sfatul Cetăţii. Pe masă o oală de pămînt cu floare. Coana Safta şi Anton Pann şed la masă. Pe-un scaun fesul turcesc al lui Anton Pann.

SCENA I

Coana Safta, Anton Pann

PANN

citeşte o gazetă: "Foaia pentru inimă şi minte", dar întreţine şi o conversaţie cu coana Safta.

COANA SAFTA

cu un teanc de scrisori în faţă, le desface, le citeşte şi le alege.

PANN

Dacă m-ajuţi numai cu poveţe ca d-alde astea – n-am dres nimic – coană Safta! Mă vor încolţi creditorii din toate părţile, şi atunci nu-mi mai rămîne decît să-mi pun amanet acest preacinstit fes al meu, în care de atîtea ori mi-am tras la sorţi norocul şi viaţa. Sau să iau calea codrilor!

COANA SAFTA

Dacă nu-ţi bagi la cap zisele mele! Cheltuieşti peste puteri. Mai strînge cureaua!

PANN

Parcă n-aş strînge-o! Mata nu vezi? Sunt ca un ţîr!

COANA SAFTA

Ei fi, dar eşti bine căptuşit, şi pe din afară nu se prea cunoaşte. Dimpotrivă, judecînd după înfăţişare s-ar zice că ai cam ieşit din matcă – de-o vreme –

PANN

Nu creşte carnea pe mine de mulţumire! Asta-i burtă de copil sărac. Încolo sunt piele şi os! M-au umflat grijile!

COANA SAFTA

Şi nopţile de veghe lungă!

PANN

Dacă n-am răsunet nici la dumneata, atunci nu mi-ar mai rămîne decît frunza verde..., căci fesul n-are preţ decît cu capul meu împreună, iar de lumina din dosul frunţii nu mă pot lipsi! De unde închei că tot numai codrul mi-ar fi izbăvirea! Am s-o iau pe urmele haiducului! Într-un fel începutul l-am şi făcut, fără voia mea. Ascultă, coană Safta, deunăzi pandurii mi-au pus carabina-n piept. Mi-au pus gînd că eu aş fi haiducul Groza! Eu, care nu sunt decît furnizor de stihuri la curtea matale! Au şi tras pandurii!

COANA SAFTA

speriată

Ce? Au tras? Nu mă speria!

PANN

Noroc că n-a răspuns cocoşul! Altfel îmi dam ortul, iar mata ai fi rămas cu dobînda!

COANA SAFTA

Cu ce dobîndă, mă rog?

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

PANN

Mai întrebi? Cu dobînda că n-ar mai trebui să-ți plătești furnizorul de versuri. Ai fi scăpat ieftin. Ce te-ai fi făcut însă fără de ajutorul meu?

COANA SAFTA

Vorbești alandala, verzi și uscate, ca un măscărici ce ești!

Pauză scurtă. Pann citește iar în gazetă, Coana Safta, prin scrisori.

COANA SAFTA

a deschis un plic, rîde

Anton Pann, ca să vezi... Un oarecare își trimite în plic data nașterii, a lui și a ibovnicei. Dorește a ști de se potrivesc! El e din zodia Racului, ea – din a Fecioarei!

PANN

Se potrivesc de minune cele două flăcări! El e unul care din patru în patru anotimpuri strică logodnele, iar ea umblă ca una ce-i osîndită a rămînea veșnică mireasă! Vin inimile toate la mata să ceară sfaturi și să caute mîntuire!

COANA SAFTA

Ca la spital!

Cercetează alte scrisori.

Uite altul! Ăsta dorește niște stihuri pentru iubită!

PANN

De șase ani, de cînd m-am mutat peste munte de la Tîrgoviște și-am rămas apoi ca o nălucă fără de căpătîi în Scheii Brașovului, inima mea trebuie să iubească pentru toți vîrstnicii și nevîrstnicii! Vor stihuri cu toții, parcă n-ar fi chip de dragoste și fără stihuri! Amoroasă cetate! Primăvara plutesc aici prin văzduh stihurile, ca toamna funigeii!

COANA SAFTA

Vrei să spui că ai descălicat cu bucuriile tale aici pe la noi cam în neguri! Eu găsesc că meseria de stihuitor nu e prea anevoioasă. – Pe urmă, mai și aduce cîte ceva!

Își sună cheile.

PANN

Cîntă cocoșul, dar soarele nu răsare!

COANA SAFTA

Nu pricep pe unde bați!

PANN

Află de la mine, coană Safta, că n-am să mai dau față cu mata cîtă vreme ocolești învoielile! Am să scriu de-acu la "Foaia pentru inimă și minte". Surîzi dumneata, dar eu nu glumesc. Am și început. Cei de la "Foaie" mi-au tipărit versurile închinate haiducului Groza!

COANA SAFTA

Și, ca un necopt ce ești, îți dai cu părerea că aceia au să te plătească mai cu zor decît mine! Stai puțin cumpănește! Și, mai vîrtos, nu te grăbi! Cîntecul ți l tipărit, dar numele – nu! A apărut poezia ta – cum s-ar spu – ca un copil găsit la răscruce de drumuri. Cu scîncete și fă autor!

PANN

Nu te trudi, coană Safta, cu bănuieli nelaloc. Eu s vinovatul, care le-am trimis poezia așa – fără nume!

COANA SAFTA

Pasămite, nu vrei să-ți iei numele în deșert – fiindcă de biserică!

PANN

Chiar dintr-o asemenea pricină – nu! Dar aș putea oa să iscălesc cîntece de haiducie și de iubire, eu – cîntărețul la Sfîntu' Niculae? M-alungă epitropii!

COANA SAFTA

Te-alungă epitropii! Ei, vezi – parcă eu nu știu!

PANN

Sunt sătul de viața asta și nu doresc decît s-o încheie Rătăcesc tot prin fundături, ies din una, dau într-alta. Ce văd o punte, se-nchide poarta. Cînd se deschid porțile, ridică punțile. Alta era să fie soarta mea, alta! Dar pesemne mi-a furat-o cineva. Mi-a furat-o haiducul Groza! Iar da mi-a fost dat să fiu poet, atunci din naștere trebuia să fi poet dezmetic! Dar m-a despoiat ursita și am rămas chiar fără putința de a-mi semna versurile. Iată-mă astfel pe domol, la dispoziția coanei Safta!

COANA SAFTA

Nu te mai jelui, că n-ai cui! Și afară de aceea poate poștașul va aduce astăzi ceva – ca să-ți mai înneci o parte d griji.

Bate cineva la ușă, rar și distinct, de trei ori.

Vorbești despre poștaș, și poștașul în poartă! Poa ți-a intra Dumnezeu în voie!

SCENA II

Aceiași, poștașul Pantu

PANȚU

intrînd

Sănătate, coană Safta! Aveți maldăre de scrisori!

Vine, pune un teanc enorm de scrisori pe masă.

PANN

Cît turnul Vavilonului, și să mai suspine coana Saf că afacerile nu merg!

PANȚU

Numai haiducul Groza mai primește atîtea răvașe!

PANN

Da' pe alea unde le lepezi?

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

PANȚU

Pe tavă de mușchi verde în margine de stejeriș. Acolo-i hotarul fără de statornicie al lui Groza și acolo îl întîmpină visările juneței! Toate fetele îi scriu – din Schei și de mai departe! – De mirat numai că pandurii nu-i dau de urmă! Eu mă prind cu oricine că cel ce face pe haiducul este săptămîna întreagă – om cumsecade și cu rosturile lui în toată legea, vreun cetățean așezat și cu slujbă la-mpărăție chiar în Brașov! N-ați luat seama că haiducul Groza își încearcă loviturile numai dumineca sau în zile de sărbătoare, adică în răgazuri cînd nu-l ocupă slujba?

PANN

Oricum, tare-mi plac loviturile ce le potrivește! Mai încălzește cineva și pe nevoiași! Are fantazie haiducul! Pe poeți îi scutește de orice osteneală de a mai născoci basme, iar pe panduri îi încurcă mai mult cu îndrăzneala gîndului decît cu desișul codrilor. Este în Brașov unul singur care ar putea să le facă la fel isprăvile, nu cu fapta, dar cu închipuirea, ș-acela sunt eu, Anton Pann!

PANȚU

Mă uit la dumneata, domnule Anton Pann – și te ascult. – Îmi dai, așa, ca un ghimpe de bănuială! N-ai vrea să ne oprim oleacă? Nu care cumva poetul fără de nume care-nchină cîntece haiducului Groza în "Foaia pentru minte" – ești chiar dumneata?

PANN

Nu zic ba și n-am de ce să mă ascund. M-ai ghicit, amice! Și așa de-a dreptul și fără încunjur, ceea ce înseamnă că și un poștaș poate avea fantazie! Îmi pare numai rău că nu te pot întreba la fel: poștașe Panțu, n-ai vrea să ne oprim oleacă? Nu care cumva dumneata ești cetățeanul rostuit și cumsecade care în zile de sărbătoare își încearcă norocul la drumul mare?

PANȚU

Îndoiala ar fi la locul ei, dar n-ar dovedi nimic. Sau, mai bine zis, îndoiala ar dovedi doar că o închipuire atît de aprinsă, care ar schimba pe un poștaș în haiduc, nu are nici chiar un poet!

COANA SAFTA

Palavre și joc! Vînturați mai mult pleavă decît grăunțe! – Bani – n-ai adus?

PANȚU

În zi de marți?

COANA SAFTA

prefăcută

Așa e – uitasem!

PANN

Așa e – zi de marți! Păcătoasă zi! Marțea nu-i a banilor, dar marțea promite și coana Safta! Marțea i se face și ei milă de călătorul spre Țara Făgăduinței!

PANȚU

dă să plece

Să trăiți, domnule Anton Pann, plecăciune, coană Safta!

PANN

Ai luat mai mult decît ai adus! Căci ai adus răvașe și duci nădejdile, iar eu tot de izbeliște rămîn!

PANȚU

dă din umeri

Poate că mîne-a fi pe de-a-ndoasele!

PANN

Mîne coana Safta va găsi altă pricină să-și mute vorba!

Panțu iese.

SCENA III

Coana Safta, Pann

PANN

Cu alte cuvinte, socoata a fost ușoară. An n-am cîștigat, ăstimp am păgubit, la anul trag nădejde! Vorba ceea: Cine nu-i dator – e destul de bogat! Ascultă, coană Safta – vrei s-auzi o poveste? O născocesc acu și ți-o ferec de-a dreptul în rime!

O văduvă-n vîrstă, bătrînă, zbîrcită,
cu doi dinți în gură, barba ascuțită
nas cît pătlăgeaua, la vorbă-nțepată,
cu ochii chiacîră, fața mohorîtă,
peste tot negoasă și posomorîtă,
umblă-ntunecată și tot înnorată!
Cîntă-i, lele, cîntecul,
că mi-e drag ca sufletul!
Neaga-Neaga reaua
sparge mahalaua!
Cu nimenea în lume nu se are bine,
se ceartă cu sine cînd n-are cu cine.
Slugi, cîne, pisică – îi bate cu sudalme,
și pentru o muscă își dă singură palme.
De-ar fi, cum umblă veche o zicală,
cerul tot hîrtie și marea cerneală –
ca să se descrie – ar fi puțintele –
toată istoria astei muieri rele!

Pauză de-o clipă.

COANA SAFTA

De ce te-ai oprit? Aștept să-mi spui povestea! Pînă acu n-ai intrat decît în tindă! Ai descris pe Sfînta Vineri!

PANN

Ahî – pe Sfînta Vineri, care-ncheagă și apele. Chiar așa! Aștepți povestea? Ai s-o vezi cu ochii matale, coană Safta, nu mai e nevoie să mă ostenesc! Are să se dapene singură povestea asta. Mie o să-mi ardă inima, iar pe Sfînta Vineri are s-o ducă la Judecata de Apoi!

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Deocamdată îngăduie-mi să suspin o dată: oh, tinerețele mele – unde ați rămas?

COANA SAFTA

Caută-ți de drum!

PANN

Ar trebui atunci să mă iau, tot cu ochii-n sus, după Drumul Robilor.

COANA SAFTA

Tu, Anton Pann, tu – cu cele treizeci de toamne aurii ale tale, te tînguiești așa?

PANN

Cum ai zis? Eu, cu cele treizeci de toamne ale mele? Au fost mai multe, coană Safta! Toate anotimpurile mele au fost toamne – doldora de amărăciune și de rugină! N-am avut în viață decît o singură primăvară, primăvara cînd am cunoscut grădinile Ioanei mele! Cu primăvara aceea în brațe ar fi trebuit, de-acolo, de la Tîrgoviște, s-o iau peste Dunăre spre porturile grecești, dar am fost șui și am trecut munții spre cetatea cu neguri, unde mi-e dat acu să-mi port jugul și fesul. Ce cîntec aș fi nimerit atunci și pe ce strune aș fi cîntat! Aș fi scris versuri în limba zeilor, nu în limba Schcilor! Astăzi aș fi poet în vreun ostrov grecesc. Poate în Rhodos sau în Chios, în Mitilene sau Patmos!

COANA SAFTA

Te întărîți singur! Și nitam-nisam te-ai hotărît a-mi spune că ostrovul brașovencelor îți face silă! Uite – nu te cred!

Te apucă pe tine așa, cîteodată, după nopți de chef! Ești cam mahmur, Anton Pann. Fireste! Nu ți-ai împlinit somnul! Te trădează dungile din jurul gurii – dungile cele ca două păraie!

PANN

citește iar.

COANA SAFTA

mai caută prin scrisori

Bunicii mei au venit din Pireu – prin urmare, vezi tu – obraz subțire ce sunt – ar trebui să mă simt măgulită că te atrag ostroavele grecești! Totuși nu mă las orbită! Își are frumsețile sale și cetatea noastră, oricare ți-ar fi tînguirea! Nu-i un ostrov care să iasă din ape, dar s-alege sub cer locul și este o încîntare cel puțin pentru ochii cari știu să vadă. Atîrnă de jur împrejur grădinile. Cînd totul e în floare, se umplu străzile de tineri și s-aud pretutindeni, în mers, condurii frumoaselor pe caldarîmuri! Ai băgat de seamă ce minunat umblă fetele noastre? Știe fiecare ce-i dactilul! Au iambi în coapse! Parc-ar număra silabe cînd se plimbă! Crește fiecare-n școala poeziei!

Pauză scurtă.

De ce pui lacăt gurii tale, Anton Pann?

PANN

Dungile astea în jurul gurii, le vezi, coană Safta? Sunt păraie, cum le-ai numit! Astea sunt paranteze! Cum n-ș tăcea dacă Dumnezeu mi-a pus gura-n paranteze? Cuvîn meu e suspendat. De-acum vorba matale stăpînește!

COANA SAFTA

Îți ai tu nemulțumirile tale, Anton Pann, dar în cele urmă recunoști și tu! Cultul iubirei înfrumsețate, căruia i-s dus faima, de-aici se răspîndește în cetatea noastră, de-a din salonul meu, de la școala ritmului și-a poeziei!

PANN

Parcă vorbești de pe ceea lume! Ți-ai însușit tot sublim! Dar oare de ce n-ai spune școalei matale pe num Zi-i "Spitalul amorului" și ne-am înțeles!

COANA SAFTA

Răutățile tale nu rănesc nici cît razele unei candele icoană!

PANN

Și asta-ți vine foarte la socoteală. Ce-ți pasă că-mi zi – în raiul matale eu am să dau peste dracul?

Bate cineva la ușă.

COANA SAFTA

Poftim!

Intră Ioana.

SCENA IV

Coana Safta, Pann, Ioana

IOANA

Bună ziua, coană Safta!

către Pann

Anton Pann – aici erai?

COANA SAFTA

Poftim, Ioano –

Ce surpriză! Dar unde-i fetița?

IOANA

A adormit pe canapea și mi-a fost nu știu cum – s trezesc!

PANN

Mă bucur, Ioano – că ai venit!

IOANA

șade

Te-am căutat prin toate...

PANN

o întrerupe, foarte calm

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Las', Ioano – că rostesc eu cuvîntul! Tu să nu-l pronunți! M-ai căutat prin toate – cîrciumele din Schei! Prin – cîrciume!

IOANA

Dacă-i urît cuvîntul – de ce mă sileşti – să...

PANN

calm

Ioano, eu nu te silesc! Dimpotrivă, totdeauna am căutat să te țin departe de toate astea. Ca un vis aș vrea să treci prin lumea asta. Tu, Ioana, tu poți să rămîi ceea ce ești. Lumină, numai lumină! – Dar eu – ?

IOANA

Dacă ai ști, coană Safta – cu cine stă la masă Anton Pann – prin cîrciume și cu cine se ține de pozne prin iarmaroc și pe uliți.

PANN

Ioano, vezi – aici greşeşti! Pentru un poet nu există societate nepotrivită! Putem noi oare, noi – neadormiții, chinuiții, nerăsplătiții luminii –, să ne scutim de atingerile acestea cu tărîmurile cari ne strică pînă-n măduvă?! Nici un cîntec și nici o înțelepciune n-ar ieși din strunele noastre dacă am ocoli atingerile!

IOANA

Cum zici tu – așa să fie! Cum crezi tu – așa e bine! Las' să ningă, să plouă, numai vreme rea să nu se facă!

PANN

Iată-mă, Ioano, așa sunt eu, și cînd ai treizeci de ani, cum le-am făcut adineaori socoteala, nu te mai schimbă nimeni!

IOANA

Rău ai ajuns!

PANN

Asta-i încă puțin. Am înfederate sorți de-a ajunge și mai rău.

IOANA

De ani te tot lauzi...

PANN

Las', Ioano, nu mă descuraja și tu! Am să-l spun cu – cuvîntul! De ani mă tot laud cu cartea la care scriu –

IOANA

Uite, eu nu mai cred!

PANN

Și totuși, ai s-o vezi, Ioano. Și are să fie *Povestea vorbei* o carte în care înțelepciunea se toarce singură, ca poveștile din *O mie și una de nopți*! Va mirosi cartea îmbelșugat și pestriț, ca piața de lîngă Turnul Sfatului, cu adieri de verdețuri și pește, de caşcaval, de garoafe și mătăsuri. Și vor suna vorbele precum galbenii zarafilor, cari stau cu șetrele în șir, schimbînd florini austrieci cu ruble ruseşti și cu parale otomane. Și *Povestea vorbei* va fi hotarul dintre Apus și Răsărit!

IOANA

Vino acasă! Anton Pann! Te rog!

PANN

Mă cutropești, Ioano, cu dulceața, dar uite – teancul cela pe masă! Mai avem treburi! Coană Safta, spune-i și mata, ca să priceapă!

COANA SAFTA

întărește din cap.

IOANA

Viața asta n-o mai îndur!

PANN

Nu răscoli în mine toată amărăciunea, Ioano! Curge prin mine ca nămolul, ca plumbul greu – amărăciunea. Sălășluiesc între ispite și nevoi – și trebuie să rîd, căci numai rîsul mă mai face să uit! Sunt mîhnit, Ioano, pentru tine și pentru Gabi, că apa nu ne vine la matcă precum aș vrea! Mi-a dat Dumnezeu daruri, însă n-am noroc. Cîteodată numai, arar, mi s-arată o lumină, dar pînă să trag jeraticul – rămîne cenușa! Cîteodată mă mîngîi cu gîndul că poate n-am noroc ca să vorbească în mine și mai tare darurile. Oricum, chiar și o asemenea mîngîiere nu e decît un vuiet deșert, și sunt amărît și rîd ca să uit.

IOANA

Tu ți le faci pe toate!

PANN

Eu mi le fac. Recunosc. Dar nu port nici o vină. Așa vin totdeauna toate împrejurările, că trebuie să mi le fac.

Te iubesc, Ioano, cum nici nu crezi.

Cîteodată, cînd rămîn singur în vreo cîrciumă, lăcrimez cît o livadă în răcoarea serii la gîndul și de teama că aș putea să te pierd!

Te iubesc, Ioano. Pe tine și cîntecul, gluma și tristețea, și iarăși pe tine!

Poate că de-acolo de unde se hotărăsc tablele sorții – mie mi s-a menit să devin haiduc, să mă-ndrăgească fetele și nevestele din Împărăția Otomană și din ăst colț de-mpărăție nemțească! Dar mi s-a ales altfel! Dumnezeu m-a ademenit cu tine și cu cîntecul!

Și, în loc să sting sub paloș capete de negustori și bogătași, eu tai numai capete de trandafiri.

(*Opere*, 5, *Teatru*,
ediție critică de George Gană,
Editura Minerva, 1993)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

DIN VREMEA LUI ANTON PANN

Domni, doamne și domnițe

(II)

Ana Maria ORĂȘANU

Grigore Vodă Ghica

După Revoluția lui Tudor, sultanul Mahmud l-a numit ca domn pe Grigore IV Ghica (1822 – 1829), boier pământean și bucureștean cunoscut locului. Era al șaptelea domn din neamul Ghiculeștilor și unul dintre cei trei membri ai Comitetului de oblăduire ales de boieri după moartea lui Mihai Vodă Șuțu.

Intra în Capitală pe 25 septembrie 1822, cu mare alai, după un scurt popas cerut de protocol la mânăstirea Văcărești. Evenimentul se regăsește consemnat minuțios în amintirile col. D. Papasoglu. Aflăm că, venind de la Istanbul, noul domn a fost întâmpinat de Mitropolit și episcop, precum și de doi din cei șase fii la ctitoria Mavrocordaților de la Văcărești. După oficierea unui Te Deum, alaiul a pornit de-a lungul Podului Beilicului, spre oraș. În frunte mergea marele agă și slujitorii lui. Urma corpul podarilor conduși de staroste. Ei purtau în spate topoare, iar la brâu, bardă sau teslă. Veneau apoi arnăuții călări cu căpeteniile lor: bimbașa, ghenci-aga, și căpitanii. Se rânduiau în continuare corpul fustașilor, corpul seimenilor (pedestrimea românească cu polcovnic), corpul lipcanilor (curieri conduși de marele postelnic), ciohodarii (garda palatului) și veliții (miniștrii – boieri călări). Vodă călare era înconjurat de slujitorii cei mai apropiați și urmat de beizadele. Șeful comptabilității vistieriei, cu două pungi mari de bani abia turnați la Istanbul, pe care îi arunca mulțimii de privitori. Ultimii se rânduiau cătanele recrutate din cinci județe, urmate de marele hatmaz și la urmă breslele negustorești. De-a lungul traseului până la Biserica Curtea Veche băteau clopotele bisericilor întâlnite în cale. Acolo se desfășura ceremonia de primire, vestită în oraș prin salve de artilerie a patru tunuri. După slujbă alaiul se îndrepta către Palat pe Podul Mogoșoaiei. Cei prezenți asistau la citirea în turcă și în română a firmanului de investitură. În urale și aplauze își exprimau bucuria față de noul Domn, iar acesta împărțea caftane și funcții. Invitații plecau, vodă se odihnea, și după o săptămână avea loc ospățul festiv. La toate acestea Grigore Ghica a fost însoțit de sora sa, Pulcheria, și de beizadelele Iorgu și Costache, ceilalți patru copii rămânând la Brașov cu mama lor, Maria, născută Hangerli, de care Domnul abia se despărțise oficial.

Întreaga viață a lui Grigore Ghica a fost un adevărat roman de epocă, în care orașul cu oamenii și locurile sale ocupă un loc însemnat.

S-a născut la București ca fiu al marelui ban Dumitrache Ghica, aromân de origine, și al Mariei Văcărescu, descendentă a poetului Ienăchiță Văcărescu. Și-a petrecut copilăria într-una dintre cele mai frumoase case bucureștene, renumita casă a banului Dumitrache, din care se păstrează și astăzi o parte încorporată clădirii fostei Prefecturi de Ilfov, în spatele Palatului CEC. A fost educat în tradițiile credinței ortodoxe și a rămas toată viața un om evlavios.

În tinerețe iubea "femeile, câinii și lăutarii". Se spunea despre el că îi plăceau plimbările nocturne prin mahalale, luând alături în trăsură cei mai buni cântăreți, ca vestitul Nicolae Alexandru.

Cunoștea cei mai buni cântăreți ai școlilor de dascăli organizate pe lângă bisericile Sfântul Gheorghe Nou, Colțea și Udricani, cei mai renumiți preoți cântăreți, ca Unghiurliu de la Sărindar, Costache Știrbul de Sfântul Ion, Chiru de la Biserica Enei. Prin grădinile orașului întâlnea pe alții, ca Mănescu, Chiosea, ori Anton Pann, paracliser pe atunci la Biserica Olari. Trecut de prima tinerețe, Grigore Ghica s-a căsătorit în 1803 cu Domnița Maria, fiica fostului domn fanariot Constantin Hangerli, cu care a avut șase fii: Costache, Iorgu, Scarlat, Grigore, Panait și Dimitrie. După 18 ani de căsătorie s-au despărțit din pricina amorului său pătimaș pentru mult mai tânăra Eufrosina Săvescu. În 1821 Maria pleca cu copiii la Brașov, iar Grigore Ghica la Istanbul, unde a obținut tronul dar și dezlegarea căsătoriei.

A revenit în București oficial singur, dar acompaniat discret de aleasa inimii sale. Protocolul Curții îl făcea cu sora sa Pulcheria, viitoare doamnă Blaremberg. Printre rudele apropiate care apăreau la petrecerile fastuoase organizate la Curte, o aflăm și pe nepoata sa de frate, scriitoarea Dora d'Istria.

Odată cu revenirea sa în Capitală, viața începea să se normalizeze. Se reparau casele, iar oamenii se întorceau la căminele lor. Era pace, era liniște. Lumea se bucura și petrecea. La multe petreceri publice participa Vodă și fiii săi.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

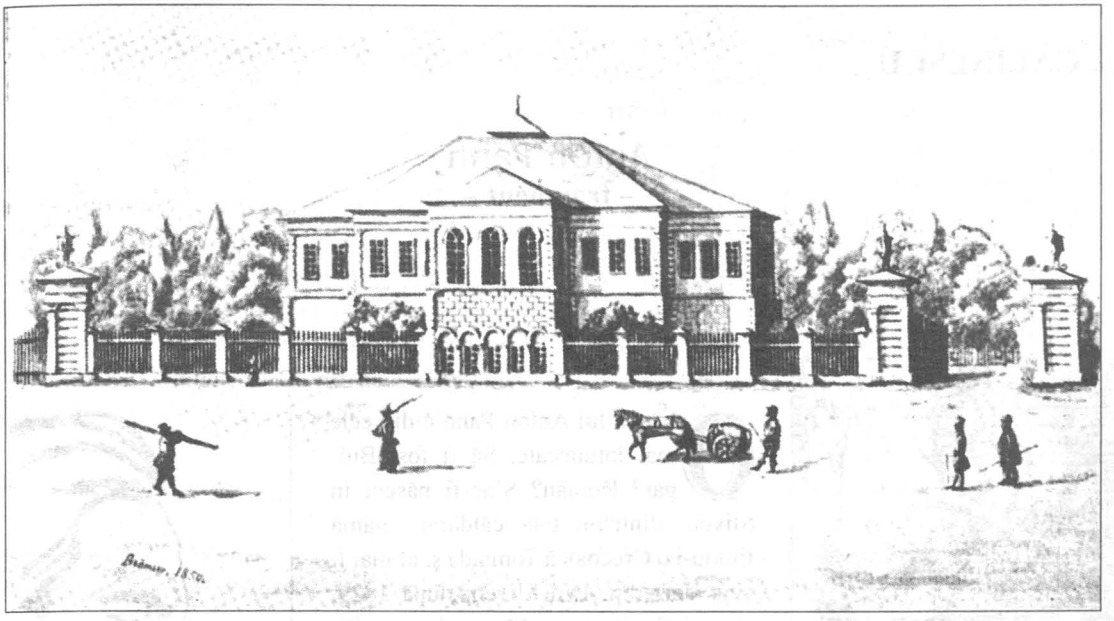

Casa marelui ban Ghica la 1850. **Acuarelă de Brömser**

Papasoglu povesteşte despre "Domnia de aur când s-a păzit dreptatea, liniştea şi pacea, căci a ştiut bătrânul domn să fie părinte către toată lumea". A desfiinţat pedeapsa cu moartea, cu tăiatul mâinii şi al nasului şi întemniţarea faliţilor, dar pedepsea aspru "înşelătorii brutari şi măcelari ca şi pe aceia pe care îi prindea straja de noapte pe la femeile publice şi era urât duşman pe tinerii care se ţineau de barbantlâcuri şi orgii".

Era credincios şi mergea la Biserica Sărindari. Când trebuia să ia o hotărâre importantă postea înainte două zile şi se ruga. În timpul domniei sale, pe 15 mai 1827, a avut loc o procesiune pentru ploaie, după trei luni de secetă îngrijorătoare. Au fost scoase moaştele Sfântului Dimitrie Basarabov şi plimbate cu alai prin tot oraşul, pe un traseu care alinia Podul Galiţiei, Dealul Spirii, Cotrocenii şi zona actualei Gări de Nord. Când procesiunea s-a reîntors la Mitropolie a început o ploaie torenţială care a durat trei zile.

Reşedinţa domnească a lui Grigore Ghica era în casele de pe Podul Mogoşoaiei, pe locul Casei Capşa şi al Teatrului Majestic, pe care le reparase şi le împodobise. Păstra şi vechea casă din apropierea Bisericii Sfânta Vineri, în care-şi petrecuse viaţa de familie cu Maria Hangerli. În 1822 şi-a construit un elegant palat pe malul înalt al lacului Colentina, vis-à-vis de Mănăstirea Plumbuita. O clădire clasicizantă, înnobilată de decorul mural al unui pictor la modă, italianul Giacometti.

În aprilie 1828 a părăsit în grabă oraşul căci veneau ruşii. Plecarea sa a fost o jale în "toată Capitala care pierdea pe Domnul cel blând, cel milostiv, pe părintele săracilor şi înfrumuseţătorul Capitalei". A fost condus de o suită alcătuită din vânători călări şi arnăuţi, dar şefii armatei ruse l-au invitat să revină şi s-a întors la moşia Colentina însoţit de 200 de cazaci.

Dacă până atunci sperase să obţină încă o dată domnia Ţării Româneşti, după acest episod s-a mulţumit cu o viaţă tihnită. S-a căsătorit cu Eufrosina Săvescu, cu care avea două fete, şi a încercat să-şi împartă grija paternă către cei opt copii. A decedat subit în 1835, fiind înmormântat cu un fast impresionant la Biserica Tei, construită de el în 1833 ca biserică de curte şi necropolă de familie.

Tot acolo a fost înmormântată prima soţie, Maria Ghica, domniţa care nu a fost şi doamna ţării.

Eufrosina Săvescu a trăit până în 1881 şi a fost înmormântată în cimitirul Bellu.

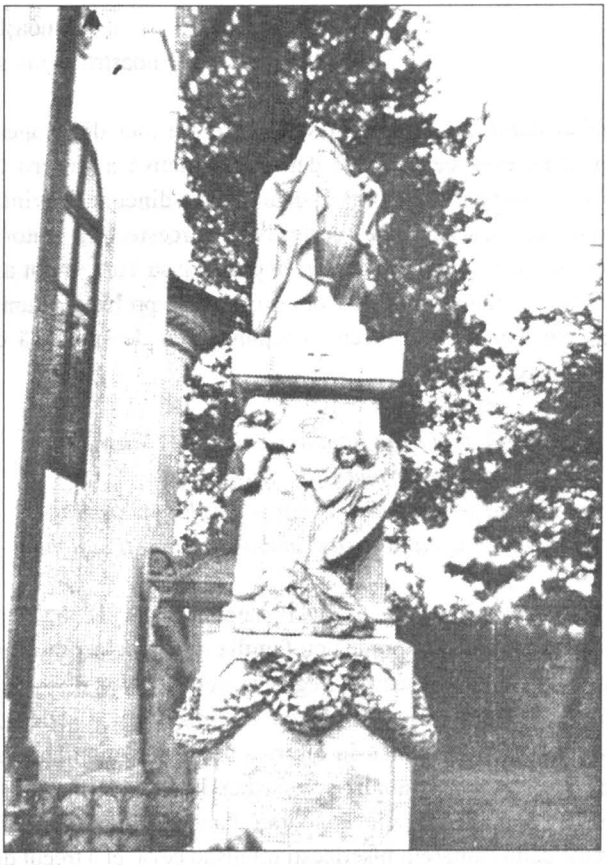

Mormântul Mariei Ghica la Colentina

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

G. CĂLINESCU

Anton Pann
– fragment –

Desen de E. Drăguțescu

Obârşia lui Anton Pann e din cele mai întunecate. Să fi fost Bulgar? Român? S'ar fi născut în Sliven, dintr'un tată căldărar, mamă fiindu-i o Grecoaică Tomaida şi ar mai fi avut doi fraţi. Din Sliven, după 1829, s'au băjenit spre Muntenia familii numeroase de Bulgari care azi intră în ţesătura etnică a oraşului Ploieşti. Deci Pann avea nu numai în spirit ci şi în sânge afinităţi cu Caragiale. Era un balcanic a cărui familie se trăsese din instinct într'o ţară unde nu avea pe nimeni:

Străin fiind, nu am rudă
Nici de neam nobil, nici prost.

Desen de Ştefan Dimitrescu

Cunoaşterea miraculoasă a limbii noastre e un semn că era sau Român (Valah curat ori Cuţovlah) sau că venise aici din fragedă copilărie, ceea ce întăreşte data aproximativă a naşterii de 1797. Totuşi trăise în Balcani sau dincoace printre mahometani, căci ştia foarte bine turceşte. Că autorul melodiei *Deşteaptă-te Române* ar fi fost însă Turc, intrat aşa deodată în tămâia bisericii ortodoxe, nu e probabil. Numai dela un Român putea veni o repulsie atât de spontană de înstrăinare:

Cântă, măi frate Române, pe graiul şi limba ta,
Şi lasă cele străine ei de a şi-le cânta.
Cântă să 'nţelegi şi însuţi şi câţi la tine ascult:
Cinsteşte, ca fieşicare, limba şi neamu-ţi mai mult.

Întâiu Pann trecu în Basarabia, prin 1806, după moartea tatălui şi împreună cu familia se spune, cei doi fraţi intrând în armata rusească. Legenda pretinde că ar fi fost luat «în robie» şi folosit ca muzicant în armată. Lucru afară de îndoială este că a cântat în biserica din Chişinău aflându-se «printre sopranii armoniei eclesiastice la anul 1810». La 13 ani mai putea fi într'adevăr sopran. Pann avea voce şi într'o vreme când cântăreţii bisericeşti înfăţişau ceva, el a trecut din loc în loc însoţit de reputaţia lui. De traiul prin medii ruseşti, stă dovadă cunoştinţa lui de limba rusă. În 1812, după răpirea Basarabiei, veni la Bucureşti unde îşi începu cariera musicească fiind paracliser la Olari, cântăreţ la Sfinţi, «director» în 1819 în tipografia de muzică bisericească a lui Petru Efesiul. În 1827 fu numit profesor la seminarul din Râmnicul-Vâlcei, dar după un an, inaugurându-şi cariera amoroasă, fugi cu nepoata unei stareţe la Braşov. Acolo în 1828 intră «cantor» la Sf. Nicolae din Schei. Nepoata stareţei Platonida, dela M-rea Dintr'un lemn, «păsărica», se chema Anica şi cu ea Pann avu o fată, Tinca. Nu se căsătoriră, dar trăiră, se vede, multă vreme mai mult sau mai puţin împreună. Apoi femeia îl vându:

Ah! Iudo! Dalida!
De interes orbită,
Vai! amar seamă vei da!
Aspidă otrăvită.

Cu Anica, Pann fugise peste munţi în chipul cel mai romantic, tunzându-i «păsăricei» părul şi îmbrăcând-o bărbăteşte, ispravă explicabilă prin faptul că fugarul era căsătorit cu o Zamfira Agurezan, care nu-l putu suferi din prima zi:

Căci cu întâia nevastă,
Şeapte ani trăind cu foc,

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

N'am putut în lumea astă
Să leg două la un loc.

Chiar în ziua cununiei
A fugit și m'a lăsat,
Și dealul mitropoliei
Necontenit l-am urcat.

Abia după șapte ani încuviință autoritatea eclesiastică despărțirea. Cu Zamfira, Pann avu un fiu Lazăr, care în 1849 era însurat și semna în pofidă Agurezan. Tatăl îl socotea atunci copil crescut rău de mamă-sa, nesupus școalelor, umblând în desfrânare:

M'a defăimat, și în față
Și în dos, cum i-a venit:
Vrăjmaș mi-a fost pe viieață,
Binele nu mi-a voit.

La 10 Februarie 1840, se căsători iarăși cu o Ecaterina, plin de cele mai legitime îndoieli:

Am ținut două neveste și niciuna n'a murit,
Una mă lăsă pe mine, pe una o lăsai eu,
De am trăit rău sau bine, să ne ierte Dumnezeu.
Șapte ani trăii cu una și mereu m'am judecat;
Gâra, mâra, totdeauna, dar în sfârșit am scăpat.
Cu a doua făcui casă și la al zecilea an,
Vrând să se facă mai grasă, mă urî și-mi fu dușman.
Sărace fuseră toate, săracă și acum iau,
Cu doar, ce-o fi, și cu poate peste mai bine să dau.
Dar însă deloc nu-mi pasă orșicum de-oi nemeri,
Unde o eși să iasă, sunt deprins a suferi.

Catinca s'a arătat de ispravă:

Ea a suferit necazuri,
Ea la boli m'a căutat,
Și ale lumii talazuri
Dimpreună le-a luptat...

La momelile străine
Inima-i nu s'a supus;
Secret n'a ținut în sine;
Îndată orice mi-a spus.

Mă asculta cât se poate,
Din cuvântu-mi nu eșea;
Se supunea întru toate:
După voința-mi pășea.

Ba mai mult: credincioasa soție se hotărâse a se călugări la schitul Roșioara, după moartea soțului care urma a se îngropa acolo. Câțiva arhimandriți, egumeni și stareți în frunte cu Spiridon Tismăneanul, care «o iubea ca pe o fiică» îi cumpărară case, spre a fi pomeniți și a avea și un loc de găzduire în București. Dar ea se mărită cu Oprea Dumitrescu un ucenic tipograf al soțului răposat. Casa lui Pann, existentă și azi, este de o arhitectură apocaliptică. O singură odaie alcătuește rândul al doilea. În dreapta și în stânga pe acoperișul odăilor de jos laterale dascălul își făcuse grădină cu flori, iar seara pe lună își încerca inspirat compozițiile la chitară. Viața și-o petrecu Pann cântând în strană, predând «meșteșugul muzichiei», compilând cărți, tipărind și colportând. În 1830 era «profesorul de musică al școlii naționale din București», în 1831 la fel (p. m. ș. n.). În 1834 avem lămurirea că era «profesorul de musică vocală». Dar în Februarie 1837 se găsea la Râmnicul Vâlcei. În 1843 își cumpără tipografie care ajunse să aibă cu încetul «două teascuri, – unul de fier și altul de lemn, – și... cinci rânduri de slove și anume: Terția, Țițero, Garmond, Note orientale și Note europene». În 1844 vestește că fusese orânduit mai înainte «profesorul de muzică bisericească în seminarul sfintei mitropolii» și astfel îl găsim de aici încolo (1845 – 1848) încât în 1849 făcându-și testamentul cerea iertare și școlarilor:

Al cincilea toți internii,
Ce le-am fost învățător;
Împreună cu esternii
Să mă ierte's rugător.

Lumea în care trăia Pann avea coloarea ei. Erau psalți și protopsalți pricepuți în «ifose», care scoteau «aghioase», mândri de a descifra notațiile șerpuite, «înzorzonate». Ei reprezentau o clasă de specialiști sub oblăduirea vechiului Cucuzel dela Durazzo, avându-și gloriile lor, pe un popa Ioanită Năpârcă, pe Matache Cântărețu, dela seminarul Buzăului. În executarea unui «Doamne miluește» și a lui «Cuvine-se cu adevărat să te fericim» se puneau nuanțe, vrednice de invidie ori de ironie, existând modalități subtile la înălțare și la pogorâre, la paza tonului care putea fi pe ligusa, paraligusa și proparaligusa, la ifose, la tereremuri și la nenenale. Erau printre ei savanți și proști și Anton Pann care nădăjduise să vândă în tagma lor mai multe Heruvice îi biciuia fără milă:

Despre abonați, cunoașteți că cântăreți n'au rămas
Și câți sunt pe la biserici a se abona n'au nas,
Că meșteșug, psaltichie știu cât știe un cocoș;
Axioase viermănoase ți-le cânt ca pe răboj;
Iar când e la tereremuri, sunt vestitul Cucuzel,
Ba încă multor le pare că îl întrec și pe el.
Când se umflă ca curcanul și mi-ți rădică un glas,
Ca o mince își trântește nenenalele pe nas,
De te face să casti gura și la dânsul să privești,
Și alte ori te adoarme, de nu-ți vine să clipești.
Despre a lor neștiință cât de purici nu se pișc:
Cânt și tot mereu în strană din dește ca 'n fluier mișc.
Aci îi vezi clătind capul ca răfoii unui alt,
Aci 'ntind gât ca cocoșul (pentrucă și el e psalt).

Afară de meseria muzicească Pann tipărea și vindea cărți, din care, desfăcând cu încetul, își ținea cheltuiala casei.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Pentru a le răspândi umbla împreună cu nevasta Catinca în Muntenia şi Moldova spre a agonisi prenumeranţi, în deosebi pe la mânăstiri. O lună de zile colindase cu puţin folos pe la mânăstirile de peste Olt şi era să se întoarcă, mâhnit, fiindcă nu-şi scosese nici banii de drum, când la Bistriţa, cuviosul Veniamin îl primi peste aşteptări. La Tismana avu asemenea prieteni. Dintre toate oraşele îl mulţumea Ploieştii:

Ploieştenii, cum se vede, sunt mai mult evlavioşi,
Prin urmare şi 'n scriptură sunt mai tare credincioşi...
Negustorii mai cu seamă, toţi sărind, s'au abunat
Ş'au rămas numai aceia, carii poate, n'au aflat.

În 1847 suferi pierderi căci arzând la 23 Martie, de Paşti, Bucureştii şi la 31 Martie Râmnicul, i se prăpădiră din cărţi. În Februarie 1849, crezând că moare, în urma unei răceli, «la cincizeci şi trei ani punt», Pann îşi făcu testamentul în versuri şi tipărit, prin care desmoştenea pe Lazăr, fiul Zamfirei:

D'aceia, ca un potrivnic
Şi ca un vrăjmaş fecior,
Îl desfiinţez pravilnic
Şi nu-l las moştenitor.

Auzise că Lazăr îl înjura grozav şi că se bucura foarte de boala lui. De aceea nu voia să-l aibă nici la înmormântare, nici la pomeni, şi-i lăsa doar o sută de cărţi pe care trebuia să le ia şi să fugă numaidecât din acel ceas. La 20 August 1854, când spunea că are «ani cincizeci şi şeapte punt», în versuri şi în proză, îşi schimbă părerile şi lăsa lui Lazăr, care era preot, tipografia! De data aceasta, muri de tifos. Voise să fie înmormântat la Viforîta, ori la Roşioara şi să i se pună un monument tare ca bronzul horaţian:

La mormânt ca să-mi rădice
Un stâlp ca un monument
De marmură, să nu-i strice
Tăria vr 'un element,

Carele lucrat să fie
Cvadrat şi lucrat frumos,
Şi pe dânsul să se scrie
Aceste versuri din jos:

«Aici s'a mutat cu jale,
În cel mai din urmă an,
Care în cărţile sale
***Se citeşte* Anton Pann.**

Acum mâna-i încetează,
Ce la scris mereu şedea:
Nopţi întregi nu mai lucrează
La lumină cărţi să dea.

Împlinindu-şi datoria
Şi talentul ne 'ngropând,
Şi-a făcut călătoria
Dând în lume altor rând».

Însă fu îngropat la biserica Lucaci, în ziua de 5 Noemvrie 1854.

(*Istoria literaturii române*
dela origini până în prezent
Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1941

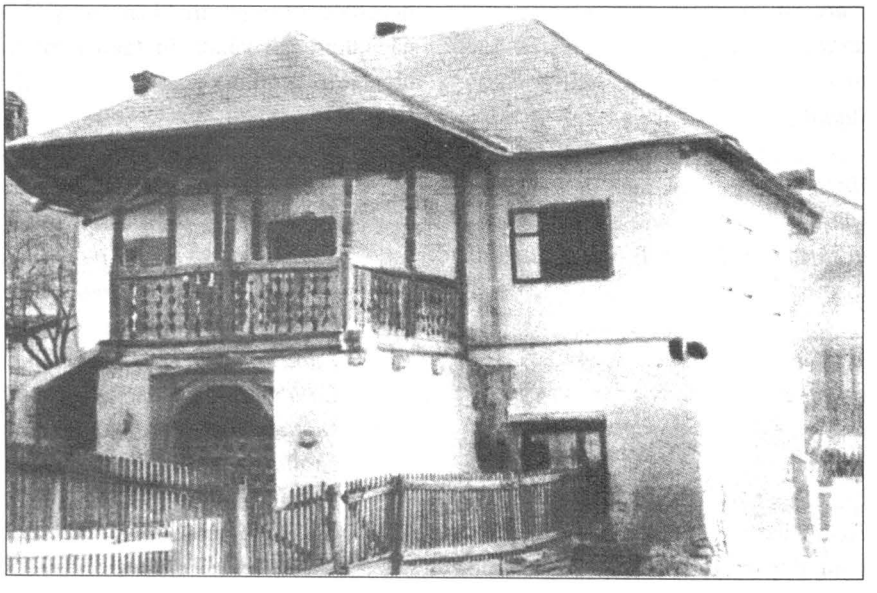

Casa în care a locuit Anton Pann la Râmnicu-Vâlcea

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

DIN VREMEA LUI ANTON PANN

Domni, doamne și domnițe

(III)

Ana Maria ORĂȘANU

Barbu Știrbey

Alexandru Ghica

Domnia lui Alexandru Ghica (1834 – 1842) a avut un caracter aparte, fiind primul Domn înscăunat odată cu aplicarea Regulamentului Organic și ultimul de "os domnesc", adică descendent al unui neam de voievozi; cei ce i-au urmat la tron au avut doar legături prin căsătorie cu aceste familii.

Alexandru Vodă, frate cu Grigore Ghica, era considerat "om mândru și foarte de ispravă, fire dreaptă și nelinguşitoare". S-a bucurat de aprecierea celor mulți și a oaspeților străini, ca "gentleman cu conversație frumoasă, vederi nobile, cunoștințe solide și variate".

Bucureștenii îl admirau. Impresiona prin felul cum "își ținea rangul", dar și prin simplitatea cu care se apropia de oameni. Trecea prin oraș într-un echipaj spectaculos, cu caleașca trasă de 8 cai, lachei pudrați și cu livrele roșii, escorta miliției după el. Participa la spectacole, serbări și baluri. Adeseori cutreiera orașul singur, pe înserate, în haine simple, încercând să-i cunoască realitățile. Se povestește că, într-o asemenea situație, a ajutat o familie împovărată de necazuri; după mulți ani, când el însuși era nefericit departe de țară, a primit un excepțional cadou de la cel pe care îl ajutase și devenise meșter la Curtea Regală Bavareză: un album cu reproduceri de artă.

La începutul domniei a locuit în casa părintească, măreața casă a banului Dumitrache Ghica, iar din 1839 s-a instalat în reședința anume amenajată de arh. Villacrosse în fosta casă a lui Dinicu Golescu de pe Podul Mogoșoaiei. Acolo a adus cu sine și mobilierul în stil Empire, ținând seamă că prețul lucrărilor de construcție atinsese o sumă uriașă. Ca reședință privată de vară și-a ridicat, la Pașcani-Ilfov, un palat neoclasic care dăinuie și în prezent. În vremea lui s-au construit câteva edificii importante, printre care Spitalul Brâncovenesc și Palatul Știrbey. Tot atunci au început lucrările de aliniere a străzilor și pavarea cu piatră de râu a principalelor poduri, cunoscând că Regulamentul Organic avea prevederi și de natură edilitară.

În 1841, la încheierea mandatului de 7 ani, s-a declanșat împotriva sa o anchetă susținută de cele două puteri protectoare: Rusia și Turcia. Avertizat, a părăsit în grabă țara, regretat de apropiații care îi reproșau doar o lipsă de fermitate. A revenit în 1856, numit caimacam până la alegerea unui nou Domn prin hotărârea Divanului ad-hoc. Spunând despre sine "m-am făcut din cal măgar", și-a reluat reședința și viața de curte. A jucat un rol important în dubla alegere a lui Cuza din 1859, dar satisfacția acestei izbânzi a ascuns-o cu discreție prin cuvinte cu tâlc: "să vie lumea să zică după asta, că românii n-au nimic în suflet". Cunoscând situația, A. I. Cuza, abia ales, i-a trimis următoarea telegramă: "Alesul Măriei Tale și al Țării îți mulțumește".

Alexandru Ghica a părăsit apoi țara. A murit la Palermo în 1862. Din porunca lui Cuza, trupul i-a fost repatriat și înmormântat cu onoruri în Biserica Mânăstirii Pantelimon, într-un somptuos sarcofag de marmură expus în prezent la Muzeul Militar Național.

În viața sa locul Doamnei a rămas neocupat, fidel până la moarte frumoasei contese Van Suchteln, rusoaică de origine, cu care nu s-a putut căsători niciodată.

Gheorghe Bibescu, Domn al Țării Românești în perioada 1843 – 1848, a avut și el o poveste cu care și-a impresionat contemporanii. Era ginerele marelui ban Grigore Brâncoveanu, căsătorit cu fiica adoptivă Joița. Uneltise împotriva lui Alexandru Ghica considerându-l

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Gheorghe Bibescu

Mariţica Bibescu

favoritul ruşilor. A candidat odată cu fratele său, Barbu Ştirbey, şi a fost ales prin votul majoritar al boierilor conservatori. Tihna conjugală a durat puţin, căci soţia s-a îmbolnăvit de nervi. Obţinerea divorţului şi acceptul pentru o nouă căsătorie a durat ani şi a antrenat forţe şi patimi. A doua soţie, Doamna Mariţica, o frumuseţe a vremii, a avut parte de o nuntă ca-n poveşti, desfăşurată la Focşani pe 2 septembrie 1845 şi oficiată de Episcopul Buzăului, pentru că Mitropolitul refuzase. Au asistat toate oficialităţile, dar şi "prostime şi neputernici cât lumea". Cu toţii s-au bucurat şi s-au ospătat în Piaţa Mare cu vin şi lăutari. Şi în Bucureşti s-au făcut atunci mese mari domneşti în Piaţa Amzei, a Primăriei şi a bisericii Sf. Vineri; au urmat muzică şi dans la Filaret, Cişmigiu şi Şosea, focuri de artificii şi torţe în noapte.

Ca Doamnă, Mariţica s-a bucurat din plin de fastul curţii şi evenimentele vremii. Remarcabile au fost concertele susţinute în 1846 de Franz Liszt în sala Momolo şi la Palat, când Doamna s-a arătat cunoscătoare şi ocrotitoare a muzicii. Ea a fost cea care l-a propus pe Grigore Alexandrescu ca "poet al Curţii" lui Bibescu. Domnia lui Gheorghe vodă Bibescu, începută prin legea dezrobirii ţiganilor, a continuat cu importante hotărâri ce vizau modernizarea oraşului, multe continuate de fratele său Barbu Ştirbey (1849 – 1853). A fost perioada când s-au amenajat Grădina Cişmigiu, Şoseaua şi Grădina Kiseleff, s-a inaugurat Teatrul Naţional, s-au înfiinţat cişmele publice cu apă filtrată, s-au amenajat pieţe şi drumuri, s-au reparat unele dintre bisericile distruse de marele incendiu din 1847.

În august 1854, austriecii conduşi de generalul Coronini-Cronberg au ocupat Bucureştii iar Barbu Ştirbey s-a retras de la domnie.

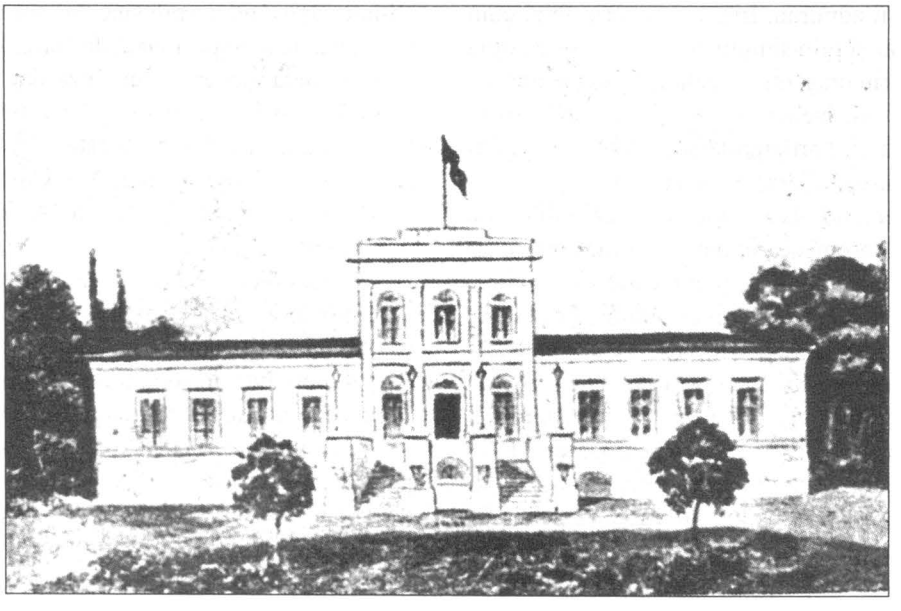

Palatul lui Al. Vodă Ghica la Paşcani-Ilfov

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Nicolae MANOLESCU

Anton Pann
– fragment –

Și autorul *Povestei vorbii*, finul Pepelei și afinul lui Mumuleanu, a fost considerat o oglindă a epocii de tranziție în care a trăit (Paul Cornea, 1963, p. XXVI). În realitate, Anton Pann este poetul cel mai caracteristic pentru prelungirea vechiului spirit într-o vreme care-l abandona puțin cîte puțin. El este conservatorul acestui spirit și antologatorul producțiilor care-l ilustrau. Imediat după 1830, cînd Pann se consacră editării cîntecelor de lume, snoavelor, povestirilor moralizatoare, apologurilor și fabulelor, Cîrlova și-a

publicat deja puțina, dar neprețuita lui operă care inaugurează romantismul românesc, Alexandrescu debutase și el iar Eliade scria în *Curierul românesc*: "Cu adevărat că noi nu mai suntem în vremea cînd numai niște cîntece de amor să fie destule a face a se mira lumea de noi. Duhurile au trebuință de o hrană morală mai statornică și mai cuviincioasă la vrednicia omului" (apud Paul Cornea, *idem*, p. XXI). Redactorul primei noastre reviste de literatură (ce apărea și ea puțin mai tîrziu) avea și n-avea dreptate. Scriitorii tineri și care se vor dovedi importanți în deceniile următoare nu mai scriu ca înaintașii lor: Eliade a intuit schimbarea. Ceea ce el n-a prevăzut este împrejurarea că, deși elita intelectuală adoptă acum romantismul și respinge cîntecele de amor în maniera învechită a lui Alecu Văcărescu și a lui Conachi, acestea continuă să fie pe placul unei mase destul de largi de cititori, de la oraș îndeosebi, recrutați din mica burghezie aflată în plină expansiune și care găsesc încă în ele un aliment delicios și consistent. Dovada ne-o furnizează tocmai Pann, autodidact ca și Mumuleanu, om de spirit, dar cu o cultură modestă, nici el vorbitor de limbi străine, și care se apucă să culeagă și să pună la dispoziția meseriașilor, funcționarilor, cîntăreților de strană, tuturor orășenilor de strînsură, vechile producții literare. Aceștia sunt "prenumeranții" *Erotocritului* din 1837, cititorii *Poeziilor deosebite* din 1831, ai *Spitalului amorului* din 1850. Succesul acestor publicații îl va constata chiar unul din poeții noi ai vremii, Bolintineanu, care va scrie, în anul morții lui Pann, că acesta a fost un "poet popular prin excelență", adresîndu-se adică poporului pe care "îl face să rîdă și să plîngă, și căruia îi vorbește limba" (*idem*, p. LXX). Cum se vede, Pann n-are idee că literatura se schimba radical în acele decenii și nici nu știm să fi fost sensibil la ce se scria pe atunci, el mulțumindu-se s-o popularizeze pe aceea la modă înainte. El rămîne la Béranger, fără să înțeleagă pe Lamartine. Nu oglindește, deci, trecerea spre nou, ci supraviețuirea vechiului. Acest fenomen este curent și în alte epoci. Dacă admitem ideea formaliștilor ruși, "evoluția" se realizează de obicei prin aducerea în prim-plan a unor formule literare marginale și prin marginalizarea celor care dețineau prioritatea o vreme; iar prim-planul aparține elitelor, marginalizarea însemnînd între altele cădere la nivelul consumului popular. Rolul jucat de Pann este de a furniza materia necesară acestui consum, ceea ce i-a atras din partea pudicului Bogdan-Duică epitetul de "cîrpaci". El procedează ca, mai tîrziu, librarul-editor H.C. Wartha, care scoate edițiile succesive ale mult citatei antologii intitulate *Dorul*: copiază texte sau le prelucrează, lăsîndu-le fără nume de autor, chiar dacă unele sunt celebre, într-un spirit folclorizant care face să dispară practic noțiunea de literatură cultă. În culegerile lui Pann, Văcărești, Conachi și Mumuleanu stau cot la cot cu azi uitații Georgescu, Popescu și Ucenescu, tot așa cum, în *Dorul*, Alexandrescu, Baronzi, C.A. Rosetti și Alecsandri vor duce casă bună cu Paterlageanu, Poppițeanu și Favian. Că *Spitalul amorului* este modelul *Dorului* o arată și faptul că Pann introduce în culegerea lui chiar și poeți noi, absenți din *Poezii deosebite*, dar care au debutat între 1830 și 1850, cum ar fi Cîrlova, Bolliac, Alexandrescu, Aricescu și alții. Anton Pann însuși e prezent cu texte proprii și tot fără nume. Ceea ce arată că editorul are ideea lui precisă despre literatură și că nimic nu e întîmplător. Conachi nu și-a tipărit niciodată versurile, considerîndu-se probabil, ca și Alecu Văcărescu, "stihurgos" pentru trebuințe proprii. Anonimatul lui Pann are, vom vedea, alt sens, care merge, curios, împreună cu o anumită indecență a scriitorului, ce nu se dă în lături să-și publice testamentul. Iubeț, ca și Alecu sau Conachi, aventurile lui

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

sunt caracteristice altor timpuri şi altei pături sociale. Nu mai găsim iatacul secret, în care iubita exhibă din sîn un trandafir norocos, nici imensele grădini private, cu copaci stufoşi, ape şi grote, unde boierii îşi desfăşurau nevăzuţi idilele. Pann răpeşte o călugăriţă de 16 ani, cu care trece munţii ca să scape de consecinţe, e înşelat de ea şi are grijă s-o batjocorească în versuri foarte crude, se însoară de trei ori (Conachi era un adversar moral al divorţului) iar testamentul de care am pomenit ne arată că el dorea ca ultima soţie să i se călugărească de îndată ce va rămîne văduvă. Aceste detalii sunt semnificative în măsura în care indică o transformare a mentalităţii şi totodată faptul că Pann, om nou în raport cu Conachi, are, în ce priveşte literatura, o concepţie mai rudimentară, populară în esenţă.

Poetul însuşi trebuie înţeles prin relaţie cu tipograful, antologatorul şi popularizatorul care este Pann. Însăşi originalitatea operei sale este în discuţie. Dacă uneori, înainte, nu cunoşteam exact ce a scris un poet, aceasta se datora nepăsării cu care priveau în general autorii publicarea sau difuzarea operei lor. Şi lui Conachi, şi lui Alecu li se potriveşte această explicaţie. Pann împărtăşeşte însă dezinteresul popular pentru numele creatorului. Contează textul, nu autorul. Publicul pe care şi l-a ales dictează nu numai comportamentul editorului, dar şi pe al poetului. Pann crede că ştie ce doreşte orăşeanul (îndeosebi bucureşteanul) din deceniile 4 şi 5 ale secolului trecut: tot ce scrie el, în măsura în care putem fi siguri de paternitatea textelor, denotă cel mai neîndoielnic gust mic-burghez pentru divertismentul unit cu moralizarea şi cu satira, tipologia însăşi fiind stereotipă (femeia rea, beţivul, nărodul, calicul etc.), atît în snoave, cît şi în poezii. Ceea ce-i lipseştze lui Pann este lirismul. Om cu simţ practic, cu umor, bun stăpînitor al resurselor limbii (după Ivireanul, este al doilea străin care ne învaţă la perfecţie limba), în special al idiomului întrebuinţat în Muntenia, la Bucureşti şi la mahala (care n-avea pe atunci sensul peiorativ de astăzi), nu era şi un poet liric. Cîntecele de lume pe care i le putem atribui sunt absolut mediocre, de pildă acelea din *Poezii deosebite*. Înainte de acest volum, Pann culesese snoave şi versuri într-un *Calendar al lui Bonifatie Setosul* prin 1821 sau 1822 şi "îndreptase" nişte cîntece de stea, puse pe muzică, în *Versurile musiceşti* din 1830. Argumentul tipăririi acestora din urmă este semnificativ. Pann susţine că le-a scris "din auzite" şi a constatat că "se sminţise din calea lor, încît nici un înţeles nu avea într-însele" (ediţia 1963, vol. 1, p. 265). El este deci sensibil la modificarea limbii şi la accesibilitate, dar nu e interesat de corectitudinea transcrierii, nefiind încă ceea ce se cheamă folclorist. Tot aşa, în prefaţa la *Hristoitia* din 1834 (care e prelucrarea unei opere a lui Erasmus!), arată că reia traducerile în circulaţie cu scopul de a le scrie pe înţelesul cititorilor de azi.

Nu merită atenţie alte opere, cum ar fi *Memorialul focului mare*, absolut fără nici un haz artistic, nici fabulele dintr-un volum publicat în 1847, nici *Noul Erotocrit*, foarte greoi versificat. Două cărţi au făcut reputaţia de poet veritabil a lui Pann şi anume *Culegere de proverburi sau povestea vorbii* şi *O şezătoare la ţară sau călătoria lui Moş Albu*. Tot ce se ştie îndeobşte din Pann, tot ce a fost memorat şi este repetat de către iubitorii umorului verbal muntenesc sau balcanic provine din acestea, inclusiv *moto*-ul la *Povestea vorbii*:

De prin lume adunate
Şi iarăşi la lume date.

Pann nu este neapărat aici altul decît în celelalte cărţi. N-a devenit un adevărat culegător de folclor, deşi moda începuse şi, în *O şezătoare*, se apropie el însuşi de folclorul ţărănesc pe care nu-l băgase în seamă înainte, ba chiar ceea ce strînge acolo este mai "curat" ca niciodată. N-a devenit nici un scriitor pe de-a-ntregul cult, dacă putem spune aşa, cum se va întîmpla cu Ion Creangă peste trei decenii. Pann este mai curînd un Ispirescu al poeziei, situat undeva la mijlocul drumului între prelucrarea simplă şi creaţia cultă originală. Talentul lui rămîne unul popular şi, oricît de savuros, nu trebuie scos din cadrele fireşti. Alăturat adesea de Creangă şi Caragiale, nu e însă cu adevărat comparabil cu nici unul din ei: povestitor îndemînatic, n-are geniul primului; "lingvist" miraculos, dar nu conştient, e departe de a avea arta celui de al doilea. Simpatia de care se bucură este însă uşor de înţeles şi, aş adăuga, perfect îndreptăţită. Pann rămîne unul dintre cei mai inventivi scriitori români sub raportul vocabularului, comediograf instinctiv al cuvîntului.

(*Istoria critică a literaturii române*, I,
Editura Minerva, 1990)

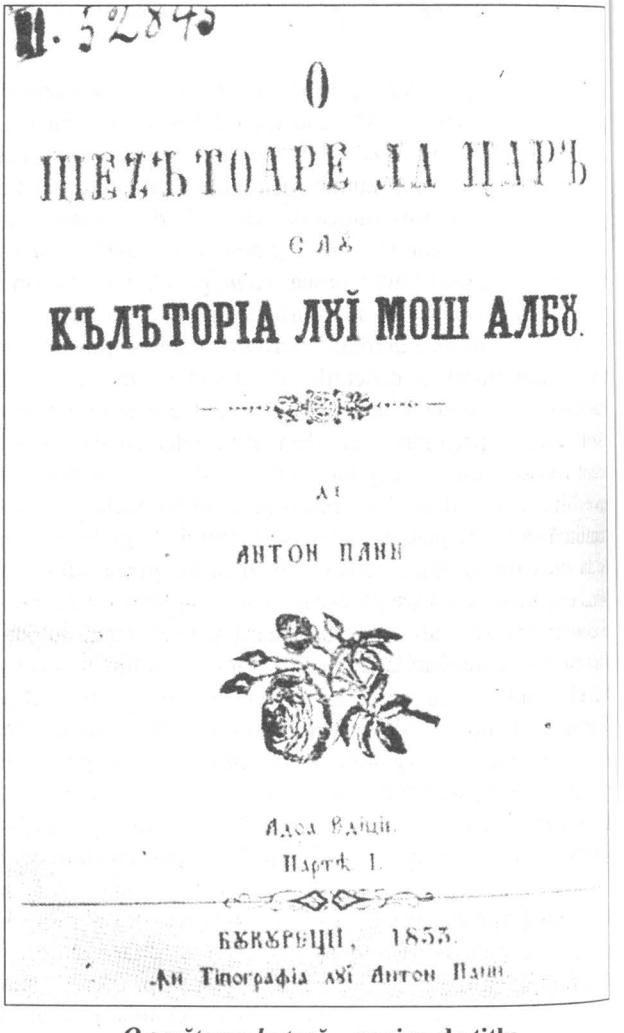

***O şezătoare la ţară* – pagina de titlu**

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

DIN VREMEA LUI ANTON PANN

Mahalalele bucureștene

(I)

Ana Maria ORĂȘANU

Pentru perioada la care ne referim, termenul *mahala* este întru-totul lipsit de conotațiile peiorative căpătate ulterior și definește, din punct de vedere teritorial, religios, social și administrativ, mici comunități constitutive spațiului bucureștean. Viața fiecăreia se polariza în jurul bisericii parohiale, fapt atestat chiar prin numele vechi de *enorie* (parohie), înlocuit treptat după 1626 cu cel de *mahala*.

Beneficiem de un fond documentar bogat și divers care oferă informații extrem de interesante despre viața mahalalelor. Descrieri, statistici, catagrafii, hărți și gravuri cuprind numele și localizarea lor, identifică populația, construcțiile și zonele de interes.

Iată de pildă, în descrierea unui călător străin, consulul prusac Neigebauer, imaginea orașului în 1842: "*Priviți dinspre sud, Bucureștii dau o panoramă măreață. Din marea de case se ridică o mulțime de biserici, capele acoperite, în majoritatea lor, cu tablă strălucitoare, totul fiind, la rându-i, înconjurat de grădini imense...Cu toate acestea, Bucureștii înfățișează aspectul adevăratului oraș oriental, cu străzi înguste și strâmbe, cu colibe în umbra palatelor și curți mari*". Este evidențiată înfățișarea structurată pe mahalale, fiecare grupată în jurul unei biserici. Peisajul urban pestriț dovedește condițiile sociale foarte diferite ale *mahalagiilor* – locuitorii mahalalelor. Autorul pune la dispoziție și date statistice. Orașul avea un diametru de 24.000 de picioare și ocupa o suprafață de 16.000 stânjeni. Existau 16.000 de case și 100.000 locuitori, precum și un număr considerabil de biserici "câte zile în an", dintre care circa 130 erau importante. Teritoriul era împărțit în 5 circumscripții polițienești, corespunzând celor 5 plăși (boieli, văpsele sau vopsele).

Pentru perioada de referință trebuie menționat comparativ cu alte capitale din zonă, ca Atena sau Sofia, care abia numărau câte 20.000 de locuitori, că Bucureștii erau un oraș mare.

Din punct de vedere etnic, populația românească era majoritară, formată din localnici alături de moldoveni și transilvăneni. Cu ei coabitau străini veniți de oriunde: aromâni sau greci (echivalenți în epocă), sârbi, bulgari și albanezi, turci și evrei, armeni și ruși, unguri, polonezi, germani, italieni, francezi și englezi, care însumau circa o pătrime din totalul bucureștenilor. Unii se stabileau în zone bine definite dând nume străzilor: Italiană, Gabroveni, Lipscani, și mahalalelor: Armenească, Sârbi, Greci.

Printre cele mai importante documente privitoare

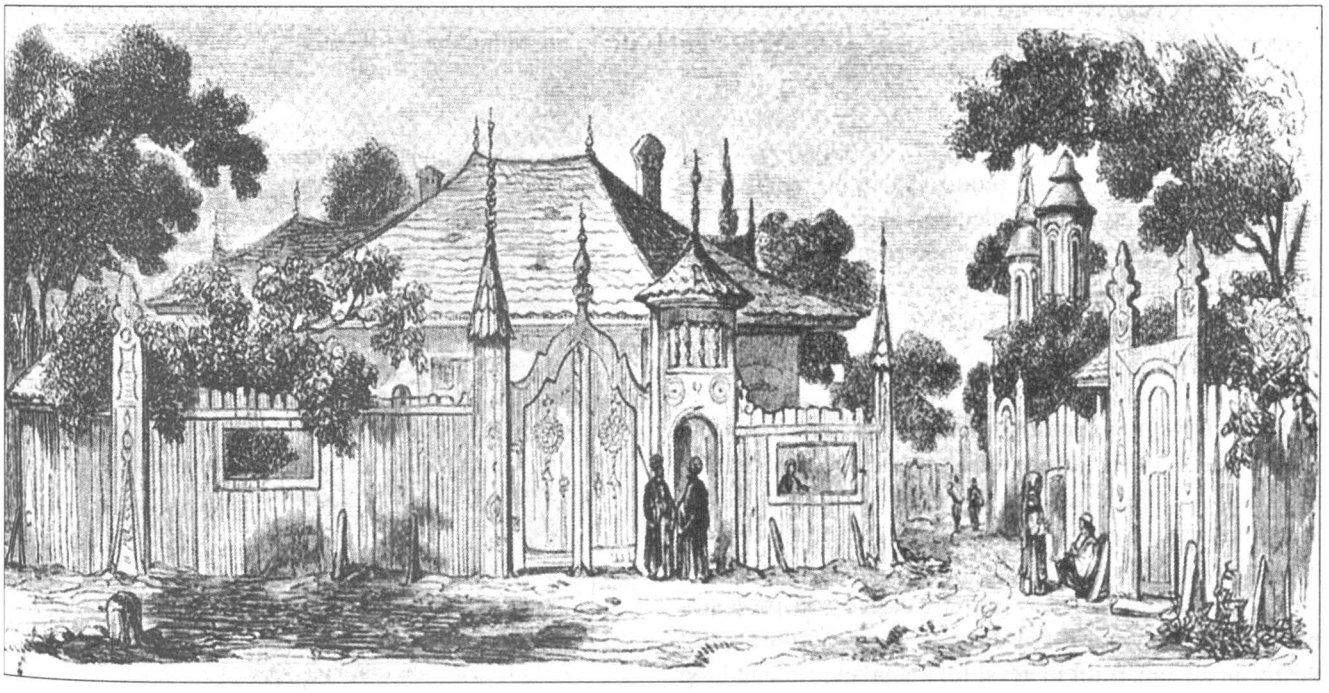

Mahalaua Stelea la 1841

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Școală primară la 1842 în Valahia. **Gravură în lemn după Ch. Doussault**

la populația orașului în prima jumătate a secolului XIX amintim: Catastihul din 1832 al patentarilor de negustori şi meseriaşi, împărțiți pe corporații, Catagrafia din 1838 şi Luminarea şi paza de noapte a orașului București în 1840. Informațiile despre onomastică, naționalitate, stare civilă, ranguri şi ocupații (Tudorache Făinaru, Iane Grecu, Văduva Tudora Olengioaica, serdarul Manolache, pitarul Costache Vizurescu şi alții) reconstituie tabloul social al epocii. Aşa erau Bucureştii celor mulți, orașul şi oamenii care definesc vremea lui Anton Pann şi opera sa.

Viața mahalalelor era fundamental întemeiată pe apartenența religioasă la biserica parohială, după cum notează istoricul Ionnescu-Gion: "*în toate timpurile Biserica a ajutat pe Bucureşteni, iar Bucureştenii au ajutat Biserica*". Biserica reprezenta nu numai serviciul religios pentru enoriaşi. Preotul era implicat în viața socială, avea autoritate judecătorească în cazuri de interes local, era membru obligatoriu la întocmirea actelor de proprietate, ținea registrele de botezuri şi decese. La biserică veneau copii să învețe carte, unele fiind renumite, precum Sfântul Gheorghe Nou şi Udricani.

Prin Regulamentul Organic, mahalalele s-au dezvoltat ca unități administrative, cele mai multe înlocuind parohiile al căror nume l-au păstrat, ca de exemplu mahalalele Sfântul Spiridon, Sfântul Dumitru, Sfântul Anton, Icoana.

Cu timpul, diverse grupuri etnice sau profesionale, care au primit drept de a se aşeza pe un anumit teritoriu, au constituit în acest fel mahalale, ridicându-şi propria biserică şi întemeind parohii (Armenească, Tabaci, Cărămidari).

Câteva mahalale bucureştene, împreună cu bisericile lor, au fost locuri legate de viața lui Anton Pann şi de activitatea lui de cântăreț în strană, profesor, editor, autor şi interpret de cântece de lume ori simplu enoriaş.

Sunt arii urbane şi comunități umane pe care ne propunem să le parcurgem evocând viața celui care a lăsat posterității celebra poveste a vorbei "de la lume adunate şi înapoi la lume date".

Casă în Bucureşti. **Gravură în lemn, publicată în "The Illustrated London News", 1854**

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Tudor ARGHEZI

Anton Pann

"Poartă condei la ureche,
Ca să-i zicem logofete".
(Anton Pann)

Într-un an, odată, prin preajma primului mare război din ultimele două, fosta Societate a scriitorilor hotărîse să dea o agapă în onoarea unui mare eveniment. Societatea cîştigase printr-o strădanie personală primele fonduri importante, fără să mai cerşească de la bunăvoinţa capricioasă a guvernelor succesive, derizoriul bacşiş anual.

Sunt de atunci vreo patruzeci de ani trecuţi şi ceea ce se numeşte azi scriitor răspundea la o noţiune prea puţin aproximativă, cu toate că de la un folclor admirabil, ignorat de o protipendadă de domnişori fals franţuzită, literatura românească atinsese, cu poezia lui Eminescu, un apogeu.

Portret de Theodor Pallady

Trebuie spus că, deşi în răspăr temperamental, ca mai totdeauna, cu colegii de meserie, comitetul, din care poate mi-aş aminti că fără să-l frecventez, făceam parte şi eu, m-a însărcinat, după ce încercase mai multe viori obosite, să redactez ornamental o listă de bucate literară... Se obişnuia stilul facil şi de o puerilitate senilă al schimonosirii epigramatice, în calificările acordate conţinutului farfuriilor şi paharelor cu băuturi.

Aveam nevoie şi de un desinator, care n-aş fi voit să fie pe gustul orişicui – şi l-am ales pe cel mai inteligent, mai cultivat şi mai puţin acceptat dintre toţi, pe mult regretatul tînărul Henri Sanielevici, ucis pe frontul din 1916.

– Să facem, dragă Sanielevici, un meniu demn de o asociaţie de scribi, i-am spus. Un chenar pătrat de frunze înfăşurat într-o panglică de zigzaguri, pe lăţimile căreia să scriem cîte o sentinţă, cîte o vorbă, cîte un crîmpei de frază, de jurîmprejur.

Modelul nu era genial, ba era chiar destul de mediocru, parcă inspirat din felicitările de Anul nou ale factorilor poştali, tipărite cu bronz şi reprezentînd un porumbiel cu plic în cioc. Realizat cu creionul lui Sanielevici, el era mai mult decît interesant. Rămînea de găsit sentinţele necesare. Cinstea literară ne interzicea împrumuturi din limbile streine. Se impunea un text românesc.

În ce mă priveşte, selecţia era făcută. Pregătisem pe masă *Povestea vorbii*, a lui Anton Pann. Dar încă îmi lipsea consimţămîntul desinatorului cu care e obligatoriu să fii de acord.

Am deschis cu băgare de seamă cartea lui Pann. Am citit ceva împreună, apoi altceva şi, în sfîrşit, am stat o noapte întreagă amîndoi, citindu-l şi recitindu-l pe Pann pînă la ziuă. Exploziile de rîs ale pictorului verificau sentimentul meu din belşug. El nu-şi închipuia că deasupra unui mormînt uitat, de şaizeci de ani, juca vîlvătaia unei comori îngropate. Am ales vreo sută de zicale, pe care le-aş cita cu însufleţirea din momentul culesului făcut, dar le-am pierdut.

Nu i-am citit Comitetului zicalele adunate, şi oaspeţii agapei, cu prozatori şi poeţi, au luat cunoştinţă de ele de-abia la masă. O întrebare circula printre camarazi: cine era autorul? Binevoitorii şi prietenoşii mă felicitau. Pizmaşii presupuneau că inscripţiile cu care îşi imaginau că am de gînd să mă laud, le furasem, ca un plagiator, din cine ştie ce literatură. Niciodată blestemata invidie nu-ţi permite, în concepţii şi idei, dreptul de primogenitură. Am lăsat masa să sofisticheze pînă ce m-am încredinţat cu de-amănuntul că le-am preparat colegilor, ca ultim desert, o ruşine meritată. Am scos din buzunar *Povestea vorbii*, al căreia singur titlu e o bijuterie verbală, şi le-am arătat subliniate cu roşu sentinţele reproduse. Oameni de spirit, ei ar fi rîs inteligent. Dar nu erau oameni de spirit. Ca nişte vinovaţi, ei au îngălbenit. Niciunul din intelectualiştii prezenţi nu citise nimic din literatura obscurului cîntăreţ de stranã scrisă pe genunchi.

Anton Pann şi Creangă se găsesc pe aceeaş linie, şi în împrejurări sociale şi artistice, la distanţe de sute de ani şi de poşti, aproape identică cu François Rabelais, autorul vestiţilor Gargantua şi Pantagruel. La Rabelais şi Creangă suculenţa condeiului, delicioasă, consistă mai ales în stil, în limbă, de aceea tîlmăcirea amîndorura îi decolorează şi-i face searbezi, dovadă traducerea vechiului text rabelaisian în franţuzeasca modernă, cît şi a românului nostru din bojdeucă. Facultatea de invenţie a lui Anton Pann, într-o formă pe care el însuşi o recunoştea, scriind în lăbărţarea grabei, inferioară intenţiilor lui, e, relativ, copleşitoare; el scrie, aleargă, se frămîntă, se sperie hîrţuit între pasiuni rebele şi nobile preocupări, terorizat de Zamfira lui, de nevestele altora, care toate au avut pesemne de ce să-l iubească la nebunie, fugind de la una la alta de frica unui bărbat, negustor de porci sau a unui boier înşelat, dintr-un dulap sau pe fereastră, săracul, pînă la bătrîneţe. Şi, ca Jean-Jacques Rousseau, mai avea şi copii, mai mult sau mai puţin legitimi. Dar, ca Balzac, a murit decepţionat că nu şi-a găsit răgazul să-şi revizuiască manuscrisele literare.

După un portret desinat cu fidelitate de peniţa altui scriitor,

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Barbu Delavrancea, Anton Pann era un bărbat tare frumos. Profilul lui fin, ochiul lunguieț și visător, buza întredeschisă ca pentru o perpetuă sărutare, îi trădează inima amoroasă. Părul îi era lung, călugăresc.

Pann a scris de toate, pe lîngă literatura care-i face un loc însemnat între clasicii noștri. Căci năzdrăvanul nostru paracliser, dascăl, cîntăreț, compozitor și profesor de «parlaghie», a publicat pentru străduințele slujbei și ale învățăceilor lui tot soiul de cărți, originale sau compilate. Compozitorul în parlaghie scrie cu note culcate, fără portativ, înșirate unele după altele, ca niște cuneiforme și chirilice orizontale, pentru opt tonuri denumite «glasuri». În ceasurile lui de secretă pocăință, dezmințită a doua zi de scăpărarea îmbietoare a ochilor verzi ai unei credincioase, prezintată la ușa altarului cu pomelnicul, prescura și lumănărica de acatist, Pann trebuie să fi cîntat adeseori în sine entifonul pe glasul al patrulea:

«Din tinerețile meele
Multe paatimi se luptă cu mine.»

*

«De prin lume adunate
Și iarăși la lume date.»

Iată două stihuri, din substanța cărora pornește *Povestea vorbii*. Ele indică pe de o parte originile profunde ale acestei povestiri, și pe de alta, meșteșugul transpunerii din gura plugarului pe foaie de pergament, a înțelepciunii rafinate.

Un studiu asupra lui Pann, cu numele parcă predestinat, va avea sarcina să-i analizeze calitatea ironiei și satirei, susținute la nivel de la un capăt la celălalt al operei lui. Poate că trebuie adoptat, și în ce-l privește, acest neologism cărturăresc, rezervat pentru etichetarea, nițeluș pedantă, a unei construcții literare omogene, masivă de la temelie la vîrf. E vorba de un scriitor realizat integral și cu pasiune, și nu de un diletant, care, alternînd meseria de protopsalt cu vocația, s-ar amuza, ca mulți dintre contimporanii noștri încă recenți, să-și adaoge o floare la ureche și să sîcîie o coardă maimuțărită.

«Mulți mari lucruri socotesc
Și nici mici nu isprăvesc.»

«Scriind îmi petrec vremea foarte dulce», spunea undeva omul care se îndulcea din toate și care putea foarte lesne, fără demonul interior, să rămîie lipit, ca o muscă pe altă linguriță, cu o dulceață mai apropiată de buze și limbă decît de minte.

Pann trebuie de-abia descoperit.

Optica dascălului bisericii Olteni, e ea și sentimentală oarecum, dar mai ales caricaturală. În felul lui, Pann a fost și un portretist, cu preferințe pentru grotesc. Citiți: *Ascultă, mamă Marghioală*, citiți *O văduvă-n vîrstă*:

«Bătrînă, zbîrcită,
Cu doi dinți în gură, barbă ascuțită,
Nas cît pătlăgeaua, la vorbă-nțepată,
Cu ochii ceacîră, gura lăbărțată,
Fruntea cucuiată, fața mohorîtă,
Peste tot negoasă și posomorîtă,
Umbla-ntunecată și tot înnorată,
Nu o vedea nimeni să rîză vreodată.»

Îmbelșugarea variată a moșului și strămoșului [e] de natură să mire, și ea nu vine atît «de la lume» cum îi place lui să afirme, cît din izvoarele proprii, și snoavele și înțelepciunea lui se țin într-un stil, care-i numai al lui.

Pann scrie: «Bărbatul să aducă cu sacul, muierea să scoată cu acul și tot se isprăvește», și asta pe limba lui nevorbită în tîrg și în folclor.

«De scund este scund, dar nu-i dai de fund» e de Anton Pann, nu de altcineva, cît și «Omul nu moare de cîte ori se îmbolnăvește» cît și «Omul nevoiaș se-neacă și pe uscat». Cine a mai spus că «Găina ouă atunci cînd îi vine»? Un profesor de literatură grăiește într-altfel; el zice «momentul de creație» sau «creativitatea».

Mă rog, în treacăt, și alte mostre de plasticitate și stil: «La copacul căzut toți aleargă să taie crăngi». În manieră cultivată, asta se exprimă cu «lovitura măgarului» și cu «ingratitudine». Pann nu voia să fie un cultivat, făcînd abstracție de cîtă turcească, grecească și italienească știa. Dintr-unele adînciturі ale slovelor lui se zărește că el știa și mai mult.

«Te mîngîie cu ghimpi», «În față te netezește și în spate te cioplește», sunt ale lui Pann. Nici «După ce răstoarnă carul, atunci vede drumul cel bun» nu poate fi expresia unui altuia. Nimeni n-a mai zis: «Lelea joacă pînă-n noapte, iar bărbatu-i e pe moarte», nici «Dacă m-am căsătorit, nu m-am și călugărit».

Zice: «Au mîncat aguridă părinții și li s-au strepezit copiilor dinții». Tot el zice cu mult înțeles, ca în toate aluziile și stîrniturile lui, că «Mărgăritarul stă în fundul mării și mortăciunea plutește pe deasupra apei».

Poporul, pe care îl iubește – rădăcina lui – și care l-a răsplătit citindu-l, pe cînd lumea selectă și cărturarii ei se lepădau de el, ca de un răzleț vulgar, bun pentru băieții din piață, e unanim prezent în scrisele lui. Citiți și *Cucul și privighetoarea*, o fabulă în care estetul, cumpărător de valori examinate, e Măgarul cu urechea subtilă.

Temele lui nu ies, prin seria filiațiilor admise, din Esop, din La Fontaine, din Homer, din povestirile Seherezadei. Ele sunt neîntrerupt originale și noi. Un ilustrator va găsi întotdeauna în sentințele, în morala și imaginația lui Pann, motive și pretexte proaspete și virgine. Tot el scrie: «N-aveai parà de ac» și «paște vînt». A tîlmăci în românește este la el «a români» o bijuterie. Vocabularul lui spune de un om, care se întristează, că se «melancolește». A șovăi se zice în Pann: «a sta în două gînduri» și cînd cu gîndul nu gîndești se zice: «gînd cînd n-ai». Îți plac astăzi participiul «înzîmbit», abreviațiile nerefuzate de geniul limbii, ca «une», în loc de «unele». Și... unele rime, cînd prozodia lui Pann calcă exact ritmul, accentul ideii și silaba, examinate astăzi sînt neașteptat de bune.

Plăcută mult e sfiiala de sine, acea stare puțin întîlnită mai cu seamă la scriitorii de duzină și sută, și care dă artistului ceea ce se cheamă modestie, o sinceră și cinstită modestie, și-l împiedică de la înfumurare.

Desigur că dacă-i căutăm noduri în papură lui Pann, îi găsim cîte poftim, dar valoarea sîmburelui le face caduce și insignifiante. Nici firul nu se ia din stoguri cu furculița, nici porumbul nu se măsoară cu țoiul și degetarul. Și vom ține strictă socoteală de epoca în care înaintașul nostru a trăit, tocmai ceea ce face din el un *primus interpares* și un clasic adevărat.

Anton Pann a trăit șaizeci de ani.

Pe mormîntul lui și în curtea bisericii Lucaci din București se citesc și astăzi, cînd se împlinește un veac de la pobreganie, versurile lui, scrise în vederea morții săpate în piatră.

«Aici s-a mutat cu jale
În cel mai din urmă an
Care în cărțile sale
Se citește Anton Pann.»

(*Scrieri. Proze*, vol. 27, Editura Minerva, 1975)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

DIN VREMEA LUI ANTON PANN

Mahalalele bucureștene

(II)

Ana Maria ORĂȘANU

Principalii deținători ai terenurilor orășenești erau bisericile și mănăstirile. Pe proprietățile lor se înfiripau spontan mahalale, într-un fel pe care îl relatează istoricul Ionnescu-Gion: "Locuri foarte întinse acopereau mahalalele; pe dânsele, cu voie și fără voie, oameni mai săraci sau mai ajunși începeau să facă bordeie, căscioare, aproape una cu pământul, sau căsuțe ceva mai răsărite, dar care, vara, se pierdeau adesea în înălțimea buruienilor, a nalbei și a cucutei cari creșteau năpraznice pe maidanele Bucureștilor. Egumenii mănăstirilor proprietare tăceau chitic, până când vedeau că maidanul e tot mai acoperit cu clădiri și că s-a încheiat printre bordeie și căscioare și un fel de uliță. Atunci, degrabă, jalbă la domnie, amenințări de dărâmare, judecată, până când locuitorii căscioarelor se recunoșteau embaticari ai sfintei mănăstiri pentru sume cari, azi, par minime, dar cari atunci însemnau mult cu scumpetea banilor".

Astfel se explică relațiile complexe dintre locuitorii mahalalelor și autoritatea bisericească locală, implicarea parohului sau egumenului în problemele sociale și economice ale comunitarilor, care, toate, de regulă se limitau și teritorial la aria mahalalei.

Din acest punct de vedere, viața lui Anton Pann este exponențială pentru epocă. La București, dar și la Brașov și în Vâlcea, viața și activitatea i-au fost strâns legate de biserică. Biografii săi au cules cele mai multe dintre informații din documentele întocmite la bisericile parohiale ale mahalalelor în care a trăit.

A învățat muzica la una din școlile de cântăreți, probabil la Udricani. A fost paracliser, apoi cântăreț de strană la Biserica Albă, Biserica cu Sfinți, Sf. Nicolae, Șelari, Olari și Lucaci; profesor de muzică bisericească la școala de pe Podul Mogoșoaiei. De asemenea, ca autor, tipograf și editor a realizat peste 100 de volume în mai multe ediții, respectiv *Calendare*, *Cântece de*

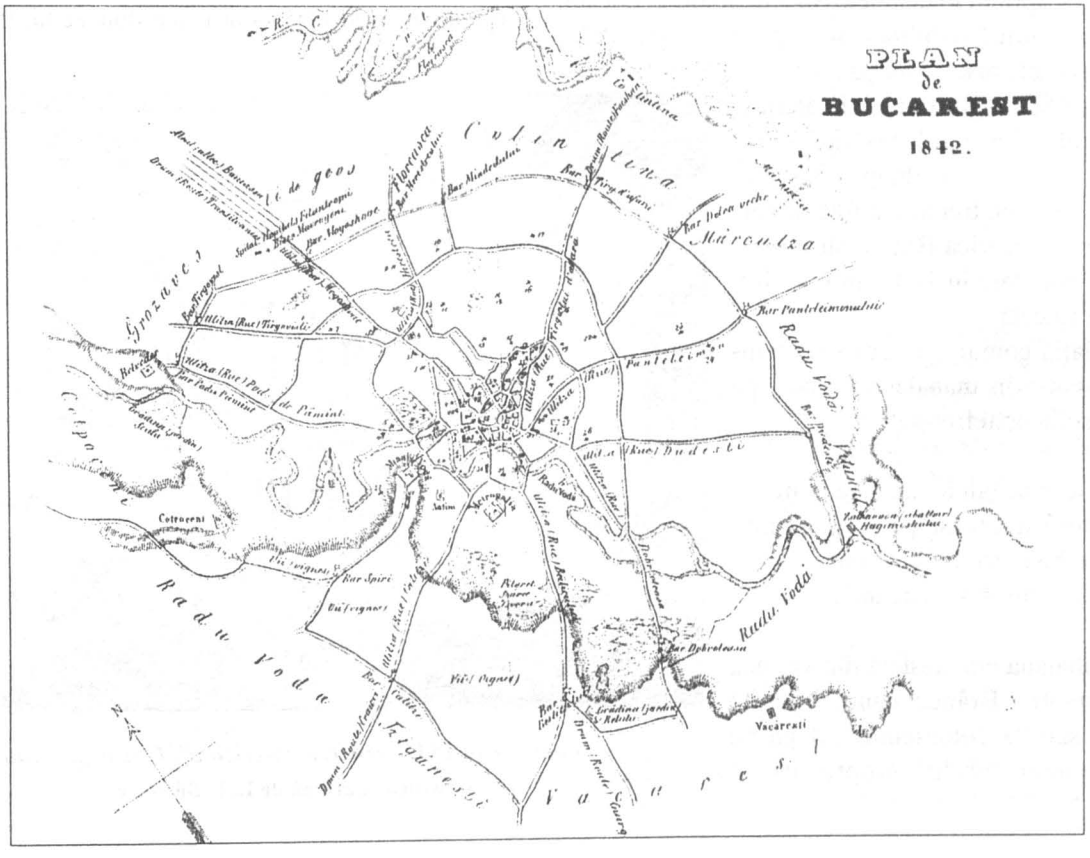

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

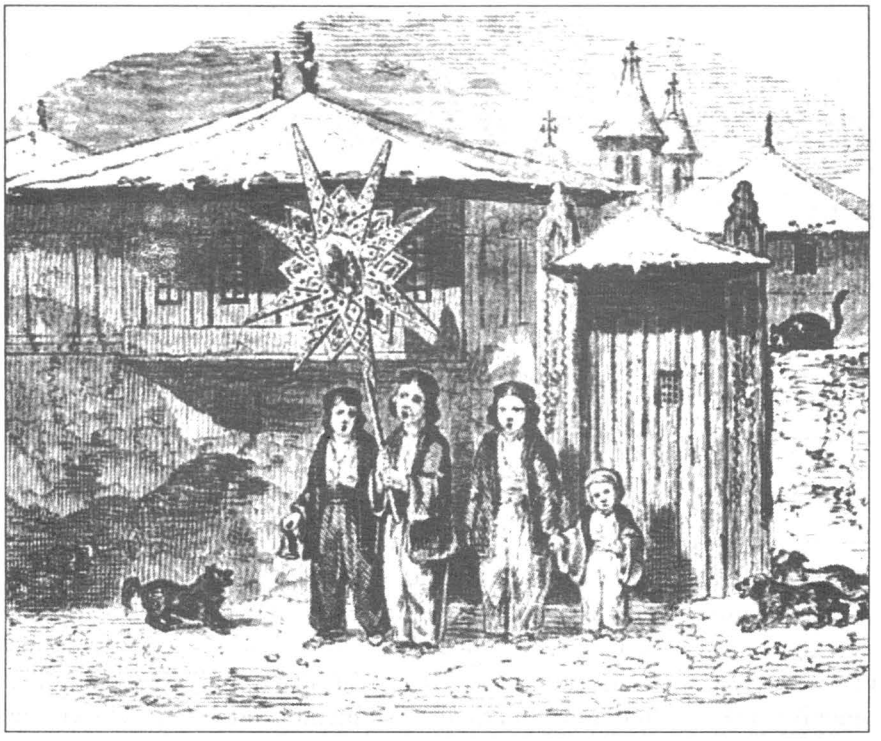

"Steaua" la Bucureşti, 1842. Gravură în lemn după Ch. Doussault

stea, Istorioare şi basme din popor. "A tălmăcit cărţi de bună purtare, a strâns snoave, poveşti şi zicători, ori a înmănunchiat versuri din care a scos cântecul de petrecere al bătrânilor noştri". Şi-a dedicat munca celor din jurul său, a fost un comunitar sensibil mediului în care a trăit.

A locuit în casele Bisericii Albe de pe Podul Mogoşoaiei, apoi în mahalalele Staicu-Bradu şi Lucaci, în aceasta din urmă stabilindu-se ca proprietar din 1848.

Registrele bisericilor păstrează înscrisul căsătoriilor cu Zamfira Agurezan şi Ecaterina. În cimitirele din jurul bisericilor i-a înhumat pe unii din cei dragi: fiul, Gheorghe, un copil de trei ani, a fost înmormântat lângă Biserica Bradu, iar mama, Tomaida, decedată în 1837, în cimitirul mahalalei Lucaci.

Relaţia comunitară cea mai complexă a avut-o în mahalaua Lucaci, pe care o descria astfel:

"Lucaciul falnic, mahala mare,
Clădiri frumoase pe al său drum,
Şi-o biserică din cele rare,
Făcută nouă abia acum".

Mahalaua era atestată din vremea lui Constantin Brâncoveanu. Numită "Lucaci" sau "a Totoesculuí", după numele vreunor vechi proprietari de terenuri, strângea în jurul bisericii mai mult de 60 de case şi era străbătută de gârliţa Bucureştioara.

Anton Pann a cumpărat o casă pe strada Taurului (azi, strada Anton Pann) în care a instalat tipografia şi alături a construit un alt imobil cu parter şi un cat parţial pentru locuire. S-a numărat printre ctitorii bisericii rezidite în anii 1847 – 1853, după marele incendiu din 23 martie 1847, când, chiar în ziua de Paşti, o mare parte a oraşului a fost mistuită de focul izbucnit la o casă din vecinătatea Bisericii Sf. Dumitru. "Focul ce a cutremurat toată capitala" s-a răspândit favorizat de un "vifor furios" către Biserica Sf. Ştefan, distrugând "turnurile bisericilor şi învelişurile palatelor, hanuri şi case, până dincolo de Lucaci", în total, o cincime din patrimoniul imobiliar al oraşului.

Bănuim că în anii ce au urmat dezastrului, când oamenii îşi refăceau casele şi contribuiau cu ce puteau la rezidirea bisericii, Anton Pann şi-a ridicat locuinţa cea nouă înfăţişând o arhitectură ciudată, cu o singură încăpere la catul superior.

După moartea sa, acest imobil a fost motivul unui lung proces între fiul său Lazăr, devenit "Popa Lazăr Pană de la Visarion", şi ultima soţie, Ecaterina, moştenitoarea casei, care a dorit să o doneze bisericii.

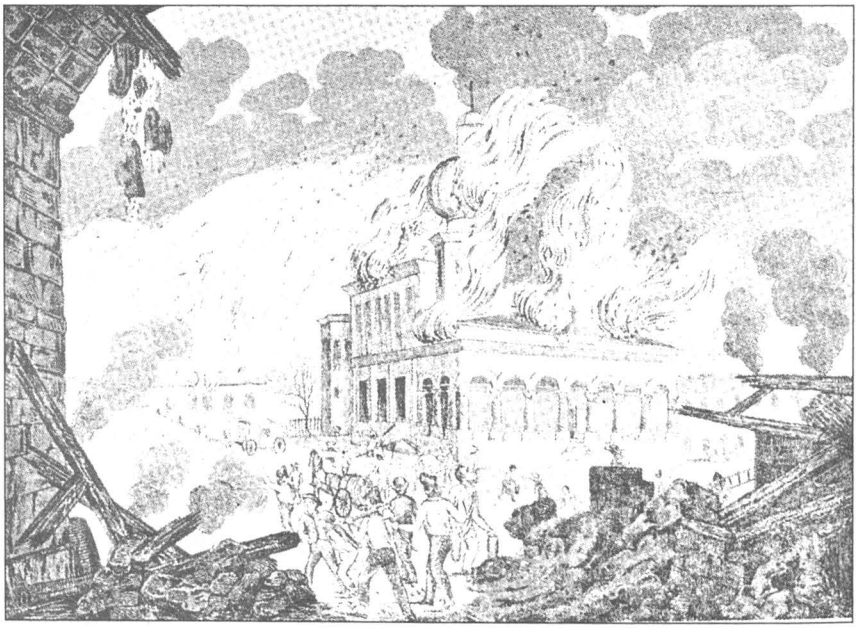

Focul de la 1847. Arderea Bisericii Sf. Gheorghe-Nou
Gravură în aramă de E. F. Büchner

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

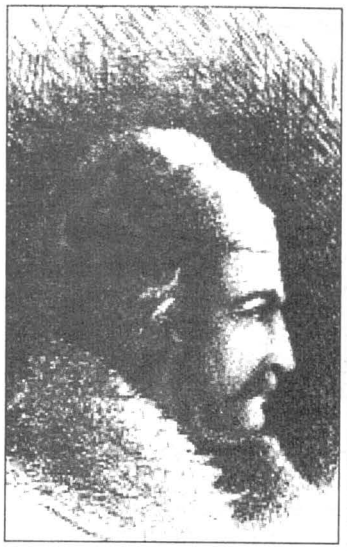

Portret imaginat de Barbu Delavrancea

Constantin MATEESCU

Nastratinismul lui Anton Pann
– fragment –

Perioada în care George Ucenescu învață tainele muzicii eclesiastice la "marele poet al muzicii bisericești" este una dintre cele mai fertile pentru tipografia lui Anton Pann, faptul fiind explicabil și prin ajutorul de nădejde ce i-l va fi inimosul învățăcel transilvănean. "Valsurile" tipografiei lucrează fără odihnă în curtea casei din strada Taurului. Cea mai mare parte din tipăriturile scoase acum sunt însă reeditări, fiindcă poetul lucrează intens la ediția a doua, mult dezvoltată, a *Poveștii vorbii* și la noua sa carte, *Nezdrăvăniile lui Nastratin Hogea*. În primele luni ale anului 1852 îi apar una după alta cele șase broșuri din *Spitalul Amorului* (ediția a doua), însumînd o mie de pagini, adevărată antologie a cîntecelor de lume, ce-i va fi inspirat lui Caragiale caracterizarea malițioasă de "grămadă de orduri literare" și "testimonii de imbecilitate ale unei epoce". Cu prilejul publicării

Ion BARBU

Isarlîk

Pentru mai dreapta cinstire
a *lumii* lui Anton Pann.

La vreo Dunăre turcească,
Pe şes veşted, cu tutun,
La mijloc de Rău şi Bun
Pân' la cer frângându-şi treapta,
Trebuie să înflorească:
Alba
Dreapta
Isarlîk!

Ruptă din coastă de soare!
Cu glas galeş, de unsoare,
Ce te-ajunge-aşà de lin
Când un sfânt de muezin
Fâlfâie, înalt, o rugă
Pe fuişor, la ziua'n fugă...

* * *

– Isarlîk, inima mea,
Dată'n alb, ca o raià
Într'o zi cu var şi ciumă,
Cuib de piatră şi legumă
– Raiul meu, rămâi aşà!

Fii un târg temut, hilar
Şi balcan – peninsular...

La fundul mării de aer
Toarce gâtul, ca un caer,
În patrusprezece furci,
La raiele;
rar, la turci!
Beată, într'un singur vin:
Hazul Hogii Nastratin.

* * *

Còlo, cu doniți în spate,
Asinii dela cetate,
Gâzii, printre fete mari,
Simigii şi gogoşari,
Guri cască când Nastratin

La jar alb, topeşte in,

Vinde'n leasă de copoi
Căței iuți de usturoiu,

Joacă şi-în cazane sună,
Când cadâna curge'n Lună.

* * *

Deschideți-vă, porți mari!
Marfă-aduc, pe doi măgari,
Ca să vând acelor case
Pulberi, de pe lună rase,
Şi-alte poleieli frumoase;
Pietre ca apa de grele,
Ce fireturi, ce inele,
Opinci pentru hagealîk
– Deschide-te, Isarlîk!

Să-ți fiu printre foi, un mugur.
S'aud multe, să mă bucur
La răstimpuri, când Kemal,
Pe Bosfor, la celalt mal,
Din zecime, în zecime,
Taie'n Asia grecime;

Când noi, a Turchiei floare,
Într'o slavă stătătoare

Dăm cu sâc
Din Isarlîk!

Portret de Marcel Iancu

ultimelor broșuri, Pann inserează la finele volumelor, după moda romanelor foiletoane, înștiințări cu caracter publicitar: "Broșura a cincea va ieși iarăși de supt tipar fără zăbavă, cu cîntece și mai frumoase"; sau: "A șasa broșură va ieși de supt tipar fără întîrziere, cu cînturi deosebit de frumoase". Pentru a preveni acuza de plagiat, cu care va fi, totuși, gratificat după trei decenii de către Iosif Barac în amintita scrisoare către Academia Română, poetul explică, într-o "precuvîntare", motivul introducerii în sumar a unor "poeme" străine, fără a consemna numele autorilor: "Domnilor! Nu socotiți că pentru ca să mă fac stăpîn peste poemele dumneavoastră am alăturat dintr-însele în aceste broșuri, ci numai ca să le fac nemuritoare, compuindu-le melodia, deocamdată pe note bisericești, ca să rămîie neuitate modurile lor după veacuri: pentru care după părerea mea socotesc că nu mă veți învinovăți; iar dacă nu vă voi însemna numele fiecăruia la poema sa, nu este vina mea, ci a celor ce le place să se facă plaghiari și în locul numelui poetului suptscriu pe al său, spre a amăgi pre cei ce îi cred".

Textul apare criptic în final, sugerînd că însuși Anton Pann nu cunoștea proveniența multora din cîntecele publicate, preluate fiind din manuscrise ce circulau prin

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

mahalale sau pur şi simplu fiind "de la lume adunate".

Tot în aceeaşi vreme apare partea a doua a *Şezătorii la ţară* (cu "modurile cînturilor de la şezătoare") şi *Proschinitar sau Închinător, adică descrierea sfintei cetăţi Ierusalim şi a toată Palestina. Compusă mai întîi de preacuviosul şi preaînvăţatul Hrisant din Brusa, cămăraş al preasfîntului şi dătătorului de viaţă mormînt al domnului nostru Iisus Hristos, şi tipărită la Viena la anul 1807, apoi a doua oară cercetîndu-se şi împodobindu-se cu multe adăugiri s-a dat la lumină, prin stăruirea preasfinţitului arhiepiscop Ierotei al Tavorului, în Mosca la anul 1837. Iar acum tîlmăcindu-se din greceşte s-a dat la lumină în zilele înălţatului nostru domn Barbu Dimitrie Ştirbei vv.* Cartea nu e tradusă de Anton Pann, ci de un oarecare pitar G. Mălureanu, dar în dedicaţia către Calist, "economul sfintei Mitropolii", poetul face unele observaţii de tot interesul. El constată că cei ce se duc la Ierusalim "cu cheltuieli însemnate", cu "frică pe uscat, cu primejdie în mare şi necazuri de către tîlhari", ba uneori "supuşi fiind boalelor înapoi nu se mai întorc, îngropîndu-se departe de familie şi rudeniile lor", nu şi-au vizitat propriile mănăstiri din ţară, deşi "în patria noastră sunt mai multe (...) decît în părţile acelea, dar încă în Moldova?!" Bucureştenii, arată el în continuare, "nu cunosc decît Cernica, Pasărea, Căldăruşanii, Ţigăneştii şi Ciorogîrla; iar de cele mai depărtate nici o ştiinţă nu au; las de a pomeni de celelalte, cum şi de monastirea Cotmeana, care este subt igumenia preacuvioşii-voastre, ci arăt numai cîteva mai însemnate şi vrednice de văzut, precum acea vestită biserică de la Curtea-de-Argeş, care pentru minunata ei zidire vin mulţi din alte ţări depărtate numai ca să o vază". Notaţia este semnificativă nu numai din punct de vedere "turistic", ci şi pentru ideile naţionale ce le cuprinde, în acea epocă agitată încă de ideologia paşoptistă şi doar cu şapte ani premergătoare Unirii. Decît, scrie mai departe Anton Pann, deşi "numai o lună-două" sunt necesare pentru a putea "încongiura" aceste mănăstiri, "nu s-a făcut obicei ca să se ducă şi la dînsele, precum se duc la sfîntul munte (Sfetagora) şi la Ierusalim; că al lui Dumnezeu este tot locul, precum zice proorocul David: «Al Domnului este pămîntul şi plinirea lui şi toţi cei ce lăcuiesc pre dînsul»". Se poate sesiza în cuvintele poetului melancolia celui ce atîtea drumuri minunate îşi va fi dorit în visuri, resemnîndu-se pînă la urmă doar cu cărările spre care i-a îndreptat destinul paşii: "Folosul aceştii cărţi dar, precum zic, este şi pentru cei ce au fost la Ierusalim şi pentru cei ce n-au fost (...), O, Doamne! (îşi vor spune cei din urmă) căci n-am şi eu o dare de mînă să mă duc să văz şi eu ce lucruri sunt în acele locuri? Şi fără să păcătuiască înaintea lui Dumnezeu că n-a putut sau n-a avut mijloace să cîştige bani mulţi să se ducă, îşi împacă sufletul cu mergerea la monastirile din patria noastră şi îşi caută de negoţătoria sa".

Cea mai semnificativă carte publicată de Anton Pann în anul următor (în afara părţilor a II-a şi a III-a din *Povestea vorbii*) este *Nezdrăvăniile lui Nastratin Hogea*. Aflăm de editarea ei într-o scrisoare a lui Pann către Ucenescu din 29 iunie 1853, în care îi comunică acestuia că i-a trimis prin G. Burdea "un proschinitar şi un trup din Povestea vorbii, *afară din Nastratin Hogea*".

Apariţia lui Nastratin în creaţia artistică a lui Pann a dat naştere celor mai diverse şi contradictorii comentarii, în special după "mai dreapta cinstire a *lumii* lui Anton Pann" oficiată de Ion Barbu în ciclul *Isarlîk*. Anton Pann cunoştea, fără îndoială, de multă vreme "mişmaialele" turceşti care trecuseră Dunărea şi circulau pe cale orală şi în versiuni româneşti. În 1837, întîmplările năzdrăvanului hoge sunt editate pentru prima oară în volum, la Constantinopol, purtînd titlul *Glumele lui Hogea Nasr-eddin Efendi*. Ea devine cartea "cea mai răspîndită în Turcia şi cea mai citită după Coran" (Lazăr Şăineanu). Eroul mişmaialelor turceşti fusese un personaj real, mare învăţat în vremea lui Timur-Lenk. "Celebru mai întîi pentru ştiinţa sa, Nasr-eddin ajunge în cele din urmă tipul legendar al spiritului oriental pe seama căruia turcii acumulară toate păţaniile hazlii sau isteţe" (Lazăr Şăineanu).

La elaborarea lui *Nastratin Hogea* Anton Pann va ţine seama de ediţia turcească din 1837, dar şi de numeroasele variante populare româneşti, întrucît versiunea sa nu e întru totul fidelă modelului original. Poate mai mult decît în oricare "traducere" tipărită anterior, e evident aici aportul creator al poetului român. Reuşita lui artistică se datoreşte, credem, apropierii "temperamentale" dintre poet şi eroul său, pe care l-a "cioplit de-al doilea", l-a "bărduit" şi "i-a dat altă faţadă", după tiparul românesc înfăţişat cititorului. Nicăieri Anton Pann nu se lasă mai "descoperit" în faţa posterităţii decît în această succintă culegere de anecdote. "Nastratinismul lui Pann, scrie Mircea Muthu (...) constă, în ultimă analiză, dintr-o disimulare de prostie, dintr-o naivitate contrafăcută, în dosul căreia se ascunde bunul simţ, dar şi omul mărunt, neocolit de mizeriile vieţii".

Nezdrăvăniile lui Nastratin Hogea – **pagina de titlu**

Noţiunea de "hoge" ne-o explică poetul chiar în prima anecdotă a culegerii:

"*Nastratin era un hogea (dascăl sau învăţător)*
Care a rămas de basnu pînă astăzi tutulor".

Caracterul său e departe de a fi liniar. Om trecut de prima tinereţe, avînd îndestulă experienţă a vieţii, înţelept nu numai de la natură dar şi prin impactul cu nevoile şi vicisitudinile sorţii, el îşi păstrează, totuşi, dincolo de o concepţie fatalistă, caracteristică modului de gîndire oriental, un anumit umor nativ şi sănătos, uneori amar, alteori tonic. "Hogea nu este un simplu bufon. Ideea fatalismului este tincturată de glumă, precum *Într-această lume orce d-unde vine se întoarce*. De multe ori Hogea este cel înşelat, dar, avînd humorul situaţiei, extrage «pilda» spre a fi de învăţătură, ca filozoful rătăcitor din vechea Grecie" (Mircea Muthu).

Uneori anecdotele sunt concise, ducîndu-ne cu gîndul la materialul aforistic din *Povestea vorbii*:

"*Nastratin Hogea-ntr-o seară la fereastră cum şedea*
Îşi lungea nasul aiurea, p-alţii fără a-i vedea;
Trecînd unul dintre prietini: – Ce miroşi? l-a întrebat.
– Vecinul meu – el răspunse – găteşte scumpe mîncări,
Şi d-al lor miros mă satur, trăgîndu-l cu gust prin nări".

Sau:

"*Unul, întîlnind pe Hogea, s-a oprit a-l întreba*

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

De ş-a plătit datoria. Iar el îi răspunse: – Ba.
– Dar ce umbli fără grijă, cînd te ştii că eşti dator?
– Grija – zise el – s-o poarte cel ce este creditor".

Deşi unele glume au gratuitatea hazului "de şezătoare", ele nu sunt lipsite de un anumit farmec, provenind din arta de narator a lui Pann.

Aproape în toate anecdotele, vesele sau întunecate, gratuite sau "tîlcuitoare", presimţim sub masca lui Nastratin chipul palid, obosit de viaţă al poetului, puţin sceptic dar neostenit căutător de glume, zîmbind cu lacrima durerii şi resemnării pe obraji. Bufonadele lui Nastratin se întorc de cele mai multe ori împotriva sa, pentru a împlini un destin care nu e numai al lui, dar şi al celor mulţi. "Identificîndu-se cu Hogea Nastratin, scrie Mircea Muthu, acest «Anacreon în papuci» (N. Iorga) plînge «cu lacrimi adevărate» (Paul Cornea). Anonimul, strivit «sub vremi», găsea o modalitate de eliberare, restituind, în forme naţionale, deci recreate, asimilate aluviuni orientale (...) Cu Nastratin, «spiritul oriental, înaintînd spre Occident, pierdea la gurile Dunării cununa cu cele mai frumoase nestemate» (Marin Sorescu)".

O excelentă definiţie a spiritului nastratinesc al lui Pann, înţelegînd prin acesta conjuncţia dintre plămada produnt populară şi apartenenţa în acelaşi timp a poetului la aria oriental-balcanică, ne-o oferă Ion Pillat, intrat ca şi Ion Barbu sau Tudor Arghezi în cîmpul de atracţie magnetică a marelui nostru povestitor: "*Originală*, această operă e cît se poate – şi aici e desigur taina rară a creaţiei lui Anton Pann. Astăzi ea ne apare unică şi personală tocmai în acele părţi unde autorul ei s-a mulţumit să răsfrîngă oglinda vie, sufletul veşnic nou şi specific întotdeauna al poporului. În capodoperele sale, care sunt ale neamului nostru întreg (...) Pann s-a priceput, ca nimeni altul la noi, să toarcă firul înţelepciunii orientale cu firul cumînţeniei româneşti. Deşi – lucrul s-a dovedit de cercetători irefutabili – toată opera lui Pann îşi are rădăcinile şi tulpina şi chiar mai întotdeauna ramurile şi frunza în creaţiile poporului nostru sau a altor popoare (în special s-a servit de comoara fără fund a proverbelor, snoavelor şi poveştilor turceşti) – ea a devenit nu numai adînc românească, dar s-a identificat într-atîta cu persoana lui Pann, încît asistăm la fenomenul unic de a vedea circulînd anonim în popor, ca populare şi ale noastre de acum, proverbe şi poveşti culese de «povestitorul vorbei» de pe depărtate meleaguri mai toate răsăritene".

(*Drumurile lui Anton Pann*,
Editura Sport-Turism, 1981)

Ion BARBU

Nastratin Hogea la Isarlîk

Lui Al. R.

Ţara veghea turcită. Pierea o dupamiază,
Schimbată'n apa multă a ierbii ce 'nviază
Când, greu şi drept, pe sceptrul de paiu
Împărunt la fir,
Gândacul serii urcă ghiocul de porfir.
Cer plin de rodul toamnei, îmi fluturà –
tartane,
Tot vioriul umed al prunelor gâltane:
Grădină îmi sta cerul; iar munţii, parmalîk.

Un drum băteam, aproape de alba Isarlîk,
Cu ziduri forfecate, sucite minarete
Şi slujitori cu ochii rotunzi ca de erete
Şi, azmuţit câmpiei, un fluviu leşios;
– În gânduri încărcate, când căutam pe jos
Argintul unei scule de preţ atunci picată:
Cuţit lucrat, vre-o piatră în scump metal
legată,
Greu cearcăn de cadână topit la un bairam:
Nici eu nu mai ştiu astăzi ce lucru căutam.

Încolăcite ceasuri! Cu voi, nu luai aminte
Cum, pe resfrânta buză, a mătcii, dinainte,
O spornică mulţime se tencuia'n pereţi.
Veneau de toată mâna: prostime, târgoveţi,
Dervişi cu faţa suptă de veghi, aduşi de şale,
Pierduţi între pufoase şi falnice paşale;
Iar ochii tuturora călătoreau afund...

Căci, răsărind prin ceaţă şi călărind pe fund,
La dunga unde cerul cu apele îngână,
Acì săltat din cornuri, acì lăsând pe-o rână,
Se răsboia cu valul un prea ciudat caic:
Nici vâsle şi nici pânze; catargul, mult prea
mic;
Dar jos, pe lunga sfoară, cusute între ele,
Uscau la vânt şi soare tot felul de obiele,
Pulpane de caftane ori tururi de nădragi;
Şi, prin cârpeli pestriţe şi printre cute vagi,
Un vânt umflà bulboane dănţuitoare încă.

Ce ruginiri de ape trezite şi ce brâncă
Lăsară fierul rânced şi lemnul buretos?
În loc de aur, pieptul acelui trist Argos
Ducea o lână verde, de alge năclăite,
Pe când la pupă, trase – edec ca nişte vite
Cu ţeastă nămoloasă şi cornuleţe mii,
Treceau în brazda undei şirag de răgălii.

Sub vântul drept, caicul jucà tot mai
aproape.
Atunci, cu ochi de seară şi-abia deschise
pleoape
(Căci, grei de-îngândurare, nămeţi mă
năpădeau)
Cu ochi ce chiamă somnul din goluri şi îl
beau,
Îmi desluşii deasupra, înghemuit pe-o bârnă,
Un turc smolit de foame şi chin, cu faţa
cârnă,
Cu mâinile şi gura aduse la genunchi.

– Trei petece răsleţe i se ţineau de trunchiu.
Când vasul fără nume trecù prin dreptul
nostru
Un fund de vad îi prinse şi pântecul şi rostru.
Cutreerată, apa jur împrejur undì...
Şi glăsuì un paşe într'astfel:
– Efendi,
Corăbier şi oaspe în porturile mele,
Primeşte-aceste daruri şi-aceste temenele:
La nava ta se cade pe brânci ca să mă'nchin,
Că bănuim caicul lui Hogea Nastratin.
Un zvon ne turburase. Ziceau: e-închis supt
ape,
Răsfăţul ce nici marea turcească nu-l încape
Şi uşuratul Hoge, mereu soitariu,
Încheie-acum Bosforul cel limpede-în
sicriu,
Cu mâlul giulgiu. – Eu, unul, n'am vrut să
cred.

Şi iată
Luceşti în bucuria cetăţii înviată!

Dar ne mâhneşti c'o faţă prea tristă; hai,
curând!
Nu sta pe punte – coabe cu pântecul
flămînd.
Noi ţi-am adus năutul dorit şi sumedenii
De roşcove uscate şi tăvi cu mirodenii.
– Coboară, iscusite bărbat, şi ia din plin.

Dulceagul glas al paşii murì prin seară lin.
Cum nici un stâlp ori sfoară nu tremurà pe
punte
În gândurile toate, soseau ninsori mărunte
Şi unsuroase linişti se tescuiau sub cer.

Şi desluşit, cu plânsul unui tăiş de fier
În împletiri de sârmă intrat să le deşire,
O frângere de ghețuri, prin creştete, prin
şire,
Prin toată roata gloatei ciulite, răscolì.

Pic lângă pic, smalţ negru, pe barba Lui slei
Un sânge scurt, ca două mustăţi adăugite,

Vii, **vecinici,** *din gingia prăselelor cumplite*
Albiră dinţii'n pulpă intraţi, ca un inel.

Sfânt trup şi hrană sie-şi, Hagi rupea din el.

* * *

La Isarlîk, cea albă de lespezi, gloata suie.
Dar greii Paşi prin ierburi şi stuh
se-împletecesc.
În ochi, din lâncezi ape, cum pâlpâie gâlbuie
Şi uleioasă, dâra caicului turcesc!

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

DIN VREMEA LUI ANTON PANN

Școli și dascăli

Ana Maria ORĂȘANU

Învățământul bucureștean a înregistrat progrese notabile în prima jumătate a secolului XIX, prin inițiativele organizatorice ale autorităților și contribuția unor personalități culturale remarcabile.

Domnia lui Ioan Caragea aducea o importantă reformă prin înființarea Eforiei Școalelor (1814), for împuternicit să conducă toate școlile din Țara Românească. Câteva decenii mai târziu, în perioada Regulamentului Organic, s-a elaborat Regulamentul de funcționare a Eforiei (1833), potrivit căruia instruirea elevilor se făcea în: școli începătoare (4 ani), umanioare (4 ani), învățământ complimentar (3 ani) și cursuri specializate de câte trei ani pentru științele juridice, matematici și agricultură practică. Concomitent, existau la acest ultim nivel de instruire "cursuri slobode" pentru istorie naturală, limba greacă modernă, slavonă și rusă.

Școlile începătoare s-au organizat pe lângă biserici, precum cele de la Colțea, Sf. Gheorghe Nou, Amzei ș.a., precum și în fiecare "coloare" (sector administrativ), multe continuând tradiția vechilor școli inițiate de preoții parohi.

Singura Școală umanioară a fost cea de la Sf. Sava, înființată de Gheorghe Lazăr în 1818, devenită Colegiu și apoi Academie, cu un ciclu complet de clase.

În aceeași perioadă s-au înființat și școlile elementare particulare, întâi cele de băieți, în care predau mai ales profesori străini. Acestea erau "pensionatele", destinate în special copiilor bogați, unde se învățau și limbi străine: franceză și germană, muzică: pian sau vioară. Elevii, interni sau externi, aveau un program complex cu îngrijire bună, iar la sfârșitul anului, serbări de neuitat, onorate de prezența autorităților.

Celebre au fost pensionatele conduse de Geanelloni (1834), Vaillant (1836), Andreias Sarai (1837), Combles și Bonay (1838), Carolina Buvelot (1840), Șerban Caliva (1843) și Karl Buchaltzer (1846), toate de băieți, și cele de fete, precum al Carolinei Kuhn, Iuliei Malanotti și Paulinei Appolony. Din 1854 Eforia a impus tuturor școlilor particulare ca elevii lor să fie examinați și notați numai în anumite școli.

Pensionatul Geanelloni. A fost înființat de italianul Ludovic Geanelloni în 1834 și se afla pe strada Pensionatului, în apropierea Colegiului Național Sf. Sava, unde a funcționat până în 1853, când și-a mutat sediul pe Podul Beilicului (Calea Șerban

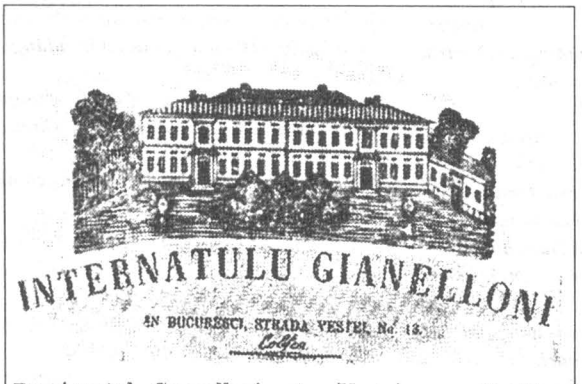

Pensionatul Geanelloni, str. Vestei nr. 13 (Ion Ghica), peste drum de Spitalul Colțea, 1865.

Petrache Poenaru

Vodă). Era recunoscut pentru "cea mai strașnică bună orânduială, curățenie și moralitate", căci "școlarii sunt privegheați foarte de aproape, atât ca să-și îndeplinească cu nestrămutare datoriile, cât și ca să nu se abată la netrebnicii", după cum afirma, într-un discurs de sfârșit de an, Petrache Poenaru, directorul Eforiei Școalelor.

Din 1844, pensionatul a fost accesibil și copiilor din familii cu venituri mai mici, "recomandați de cinstita Eforie și înzestrați de talenturi pentru ca să poată a se face vrednici de recomandația lor și folositori statului". Aici s-a pus pentru prima dată problema uniformei școlare și a unor materii suplimentare programei, "căci este învederat că nu tot tânărul este potrivit la o ramură de învățătură, fiecare își are aplicarea sa în parte".

În anul 1847, dramatic pentru bucureșteni datorită marelui incendiu care a distrus orașul, taxele școlare ale pensionatului Geanelloni au fost substanțial reduse, clădirea școlii refăcută, iar profesorii "s-au ales a fi destoinici de a îndeplini cu scumpătate delicata sarcină ce au asupră-le". Printre ei, Théodore Théot, profesor de franceză și la Colegiul Sf. Sava, și renumitul Wiest la muzică.

Din 1852, absolvenții fiecărui an trebuiau să fie examinați la Colegiul Sf. Sava "ca elevi ordinari ai săi, primindu-și în public răsplata ce vor fi meritat și atestat după legile Academiei".

Petrache Poenaru, născut în 1799 la Beneşti – Vâlcea, este o personalitate a vremii, care a contribuit la dezvoltarea învățământului românesc. A învățat la Craiova și în București, la Academia Grecească de la Măgureni și la Colegiul Sf. Sava. A fost elevul lui Gheorghe Lazăr, întemeietorul învățământului superior în Țara Românească, și apoi coleg cu el, ca și I. H. Rădulescu. În 1821, a lucrat ca secretar al lui Tudor Vladimirescu, iar după revoluție a plecat din țară. În perioada 1822 – 1832 a studiat în străinătate, în Franța și Germania. A fost primul român care a călătorit cu trenul. A inventat tocul rezervor, brevetat de guvernul francez în 1827.

Reîntors în țară, a fost numit directorul Eforiei Școalelor, post în care a funcționat până în 1848. Cu sprijinul lui Pavel Kiseleff și al lui Barbu Știrbei, a contribuit la dezvoltarea școlilor bucureștene, prin înființarea multor școli primare, a primelor biblioteci școlare în capitalele de județ și a celei de la Sf. Sava, înzestrată cu 10.000 de volume.

A încurajat tinerii artiști: I. D. Negulici, C-tin Lecca, Th. Aman, Sava Henția, care, cu sprijinul său, au putut studia în străinătate. A fost inițiatorul Muzeului Național de Antichități și al Grădinii Botanice din București.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

De la lume adunate și iarăși la lume date

• *Fă şi tu ce face toată lumea.*

• *Ce se naşte pe-ntunerec trebuie să se vadă la lumină.*

• *Nu te aduna nici te întovărăşi cu oameni proşti şi nerozi.*

• *Numai miere zicînd, gura nu se îndulceşte.*

• *Amorul cînd se-ntăreşte*
Între cei ce se-nsoţesc,
Unul şi alt pătimeşte
Osebiţi cînd vieţuiesc.

• *Popa cu opinci încălţat,*
De puţini e ascultat.

• *Calul rîios se scarpină de copacul scorburos.*

• *Banii nu aduc procopseala, ci procopseala aduce banii.*

• *E răsfăţat înaintea bătăii cu cîteva palme.*

• *Lupul dacă-mbătrîneşte, toate javrele îl latră.*

• *Una gîndeşte cîrciumarul şi alta beţivul.*

• *Cu binele de nu vei putea, cu răul nu faci nimic.*

• *De poţi cuiva să faci bine,*
Fă-i cînd se roagă de tine,
Nu-l purta de azi pe mîine,
Cu vorba ca pe un cîine.

• *O boală cînd vine la om strigă către celelalte: "Săriţi, că l-am prins".*

• *Lopata grămădeşte şi sapa risipeşte.*

• *Cerul limpede trăsnete nu aduce.*

• *Cine ştie carte, are patru ochi.*

• *Omul e născut ca să umble şi pasărea ca să zboare.*

• *Cine caută nevastă fără cusur, neînsurat rămîne.*

• *Ceri la văduvă bărbat şi ea îi duce dorul.*

• *Oamenii proşti se ceartă ca ţiganii şi se bat ca orbii.*

• *Cinste la cinste merge şi darul la împrumut.*

• *Necăjita lui viaţă*
Se ţine-ntr-un fir de aţă.

• *Calul fără căpăstru cade în prăpăstii.*

• *Sita pînă e nouă se pune în cui.*

• *Capul să trăiască, belelele curg.*

• *Ce a făcut mama şi tata o să facă fiul şi fata.*

• *Orice lucru cînd e mai puţin e mai cu gust.*

• *Pînă nu pui cu omul în plug,*
Nu-i ştii boii cum trag la jug.

• *De-l voi mai vedea o dată, se face de două ori.*

• *Ursul de lătratul cîinilor nu să sperie.*

• *Cuvîntul e ca vîntul, nu se ajunge nici cu armăsarul, nici cu ogarul.*

• *De la un rău platnic, şi cu cenuşa de pe vatră sau cu un sac de paie să te mulţumeşti.*

• *La copaciul căzut, toţi alerg să taie crengi.*

• *Noi rîdem de unu doi*
Şi patruzeci rîd de noi.

• *Cine încalecă măgarul,*
Să-i sufere şi năravul.

• *Fereşte-te de desfrînări, nu te fermeca de frumuseţile muierilor, şi mai ales de cele cu bărbat.*

• *Mai bine legumă puţină şi dragoste multă.*

• *Pînă nu apuci pe cel drept, cel strîmb nu iese.*

• *Omul fără duşmani, nu-i plăteşte pielea nici un ban.*

• *Un înţelept făgăduieşte şi un nebun trage nădejde.*

(Editura Albatros, 1976,
ediţie îngrijită de Alexandru N. STĂNCIULESCU-BÎRDA)

Editura SEMNE
publică
în anul 2004
ediţia anastatică
Anton PANN,
***Opere complete*,**
apărută la
Editura MINERVA
în 1904

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Mănăstirea Radu-Vodă la 1856. **Acuarelă de lt. Ferel din armata austriacă**

Suplimentul este alcătuit din paginile consacrate lui Anton Pann şi lumii lui în numerele 1 – 8/ 2004 ale "Bibliotecii Bucureştilor"

REDACȚIA ŞI ADMINISTRAȚIA

București, str. Take Ionescu nr. 4
sector 1, cod poştal 010352
Tel: 212.83.11 / Fax: 211.36.25
E-mail: abidob@email.ro
ISSN 1454-0487

Director: Florin ROTARU
Director artistic: Mircea DUMITRESCU
Redactor şef: Ion HOREA
Secretar de redacţie şi Culegere text: Iulia MACARIE
Tehnoredactare computerizată: Marian TĂNASE

CUPON

ABONAMENT LA
"BIBLIOTECA BUCUREŞTILOR"

Numele .....
Prenumele .....
Adresa .....
Cod..... Telefon.....
Solicit abonarea la revista **"Biblioteca Bucureştilor"** pe o perioadă de ..... luni.
Adresa: Bucureşti, Str. Take Ionescu nr. 4, sector 1, cod poştal 010352.
Anexez chitanţa de plată a sumei de ..... lei în contul dvs.
nr. RO38 RNCB 5010 0000 3771 0001 BCR sector 1.

Asociaţia noastră ABIDOB şi Biblioteca Metropolitană Bucureşti sunt singurele reprezentante din România, în calitate de membre, în asociaţiile INTAMEL şi EBLIDA începând cu anul 1998. Astfel, revista noastră este unica publicaţie care vă oferă ultimele noutăţi din Comunitatea internaţională a bibliotecilor.

Administraţia noastră face, prin plata directă sau prin mandat poştal, abonamente la revista lunară **"BIBLIOTECA BUCUREŞTILOR"**. Preţul unui număr este de 20.000 lei. Preţul unui abonament anual (12 numere) este de 240.000 lei.

Tipărit la Tipografia "SEMNE '94"

Redacţia revistei "BIBLIOTECA BUCUREŞTILOR" respectă opţiunile autorilor cu privire la normele ortografice

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

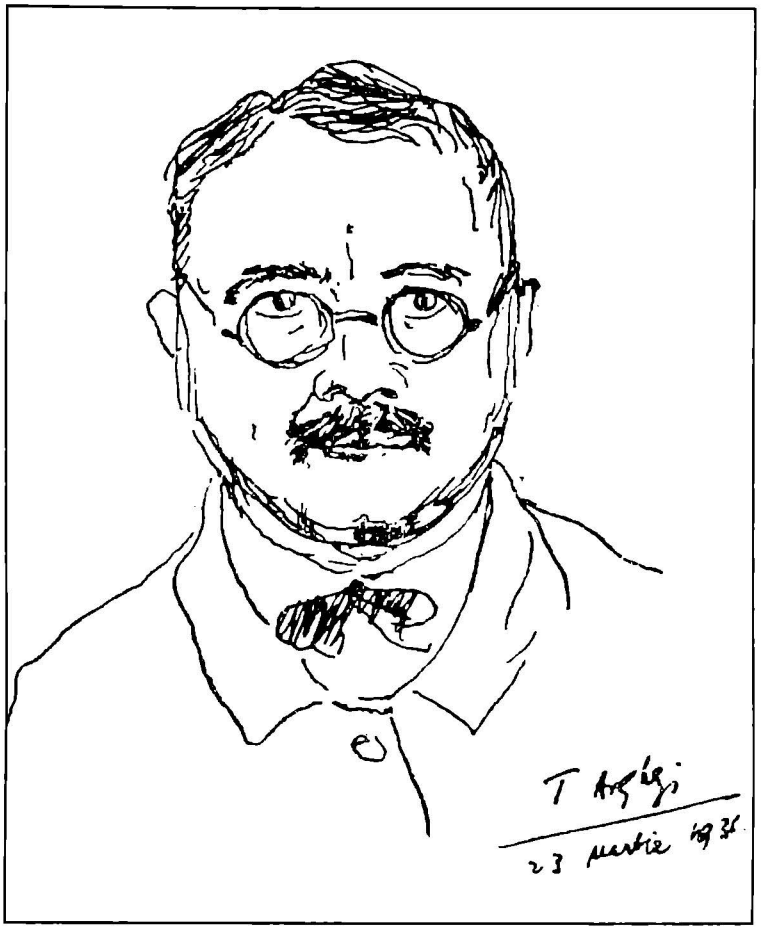

TUDOR ARGHEZI

"Anton Pann şi Creangă se găsesc pe aceeaşi linie, şi împrejurări sociale şi artistice, la distanţe de sute de ani şi de poşti, aproape identică cu François Rabelais, autorul vestiţilor **Gargantua** *şi* **Pantagruel**. *La Rabelais şi Creangă suculenţa condeiului, delicioasă, consistă mai ales în stil, în limbă, de aceea tălmăcirea amândorura îi decolorează şi-i face searbezi, dovadă traducerile vechiului text rabelaisian în franţuzeasca modernă,*
cât şi a românului nostru din bojdeucă".

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

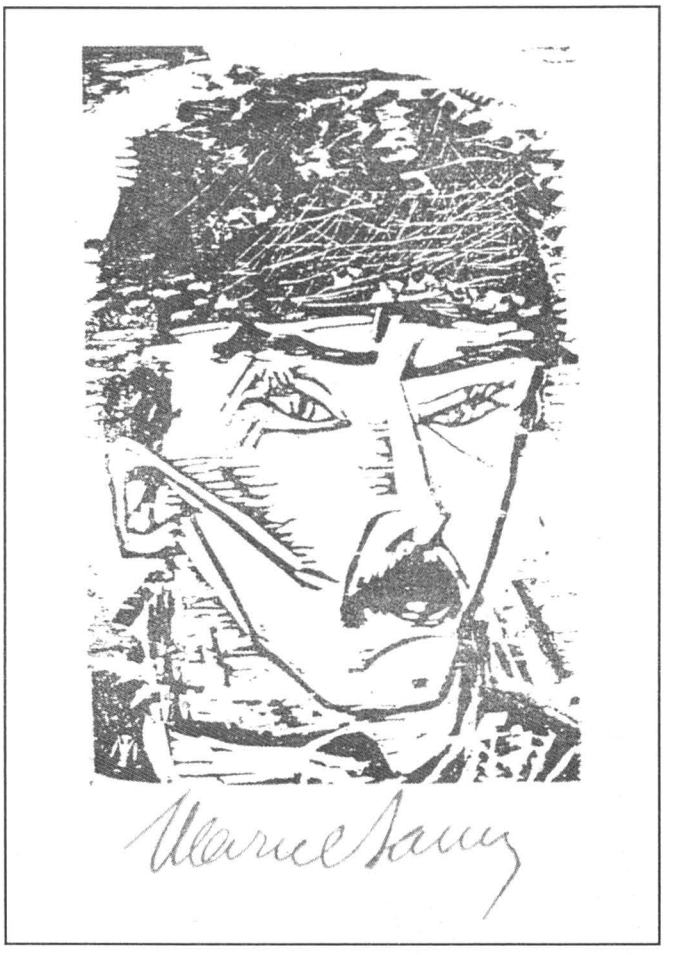

ION BARBU

"Pentru
mai dreapta cinstire
a **lumii**
lui Anton Pann".

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro